

Modni tekst u hrvatskim tiskanim medijima u vremenskom razdoblju od 60-tih godina 20. stoljeća do 2000. godine

Prpić Znaor, Dubravka

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:904217>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-25**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
ZAVOD ZA DIZAJN TEKSTILA I ODJEĆE**

**DIPLOMSKI RAD
MODNI TEKST U HRVATSKIM TISKANIM MEDIJIMA U VREMENSKOM
RAZDOBLJU OD 60-TIH GODINA 20. STOLJEĆA DO 2000. GODINE**

Prof. dr. sc. Žarko Paić

Dubravka Prpić Znaor

Mat.br: 0117031922

Zagreb, rujan 2024.

Zavod u kojem je rad izrađen:

Sveučilište u Zagrebu,
Tekstilno-tehnološki fakultet,
Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Broj stranica: 42

Broj literaturnih izvora: 24

Članovi povjerenstva:

Predsjednik: doc.dr.sc. Tonči Valentić

Članovi. prof.dr.sc. Žarko Paić

prof.dr.sc. Nina Katarina Simončić

prof.dr.sc. Martinia Ira Glogar

Datum obrane: 16. rujna 2024.

Zahvala

Velika zahvala mojoj divnoj obitelji koja je uvijek uz mene i podržava me u mojim akademskim postignućima, ciljevima i planovima. Mami Tei, kćeri Bruni i suprugu Hrvoju, koji su uvijek uz mene – bez njihove bezrezervne podrške ovaj studij i moj rad ne bi bili mogući.

Posvećujem ovaj rad osobama koje više nisu s nama:

Mome ocu Željku Prpiću, koji me uvijek poticao da vjerujem u vlastite snove i da ustrajem.

Dragoj prijateljici Ani Lendvaj, čiji tekstovi su obrađeni u ovom radu, a koja mi je bila mnogo više od kolegice. Zajedno smo provele godine na hrvatskim modnim revijama, a s vremenom smo postale bliske prijateljice i družile se i izvan posla.

Svima njima – onima koji su uz mene, kao i onima kojih se sjećam s ljubavlju – izričem veliko, duboko i beskrajno hvala. Uz ljude koji nas vole, podržavaju i čine snažnima, koji su ostavili neizbrisiv trag na našoj duši i osobnosti, život dobiva smisao i puninu.

Dubravka

SAŽETAK

Rad istražuje evoluciju pisanja o modi u tiskanim medijima, fokusirajući se na naslove Naša moda, Tina, Svijet, Danas i Večernji list u vremenskom razdoblju od 1960. do 2000. godine. Cilj istraživanja je analizirati kako su navedeni mediji oblikovali i pratili modne trendove, odražavajući kulturne i društvene promjene kroz desetljeća na prostoru Hrvatske. Rad se bavi metodologijom analize sadržaja, proučavajući tekstualne elemente modnih članaka i način plasiranja sadržaja. Fokus se stavlja na identifikaciju autora modnih tekstova kako bi se pratila evolucija njihovih stilova, perspektiva i utjecaja na tadašnje čitateljstvo. Autori koje rad obrađuje su radili u navedenim medijima. To su Zoja Padovan, Magda Weltrusky, Ana Lendvaj i Đurđa Bartlett (djevojački Milanović). Kroz analizu autorskih pristupa i stilskih promjena, rad istražuje kako su modni tekstovi u navedenim medijima oblikovali percepciju mode, odražavajući i utječući na sociološki kontekst toga doba. Rezultati istraživanja pružaju uvid u kompleksnu dinamiku pisanja o modi u medijima tijekom četiri desetljeća, naglašavajući ulogu autora u oblikovanju kulturnog identiteta u kontekstu mode i društva. Proučavanje scene medija uključuje pregled uređivačkih politika, formata i promjena u prezentaciji modnih sadržaja. Rezultat istraživanja pruža cjelovit uvid u evoluciju pisanja o modi u odabranim medijima tijekom četiri desetljeća, ističe ključne aktere te sociološke kontekste i promjene u medijskoj sceni koje su oblikovale modnu publicistiku u tom razdoblju. Rezultati također pružaju uvid u dinamiku komunikacije o modi u medijima tijekom razdoblja od četiri desetljeća, naglašavajući ulogu tih medija u oblikovanju kulturne svijesti i identiteta u kontekstu mode.

ključne riječi: moda, mediji, tisak, modni tekst, modno novinarstvo

SADRŽAJ

UVOD	1.
1. Što su to mediji	2.
1.1. Vodeće teorije o medijima.....	2.
1.2. Situacija u hrvatskim medijima u 1960-ima.....	3.
2. Moda kao komunikacija	4.
2.1. 'Sustav mode' Rolanda Barthesa.....	4.
2.2. Komuniciramo znakovima - što je to znak?.....	5.
3 Vodeći mediji s modnim sadržajem na području Hrvatske od 1960. do 2000	7.
3.1. Naša moda 1946-1966.....	7.
3.2. Tina 1971-1976.	7.
3.3. Večernji list 1959-danas	8.
3.4. Danas od 1982. do 1992.....	8.
3.5 Svijet 1953. do 1992.....	8.
4. Ključni autori modnih tekstova	10.
4.1. Ana Lendvaj.....	10.
4.2. Đurđa Bartlett (djevojački Milanović).....	11.
4.3. Magda Weltrusky.....	11.
4.4. Zoja Padovan.....	11.
5. Obrada modnog sadržaja kroz desetljeća	12.
5.1. Modni tekst u 60-tima - Naša moda, Večernji list, Svijet.....	12.
5.2. Modni tekst u 70-tima - Tina, Večernji list, Svijet.....	19.
5.3. Modni tekst u 80-tima – Svijet, Danas, Večernji list.....	25.
5.4. Modni tekst u 90-tima - Večernji list.....	34.
6. Zaključak	40.
7. Literatura i izvori	41.

UVOD

Ovaj rad proučava evoluciju pisanja autorskih tekstova o modi i dizajnu na području Hrvatske, počevši od šezdesetih godina prošlog stoljeća pa sve do kraja milenija, kada su digitalni mediji počeli značajnije utjecati na modnu scenu. Analizom odabranih medija prikazuje se promjena diskursa u odnosu na modu, trendove i kulturu odijevanja te uloga koju ona ima u svakodnevici. Fokusiranje na modni tekst u tiskanim medijima omogućuje dublji uvid u način na koji je moda bila komunicirana i percipirana u različitim vremenskim razdobljima. U sklopu istraživanja, teorije medija, poput onih Marshalla McLuhana, Gottfrieda Boehma i W.J.T. Mitchella, pružaju okvir za analizu načina na koji su mediji oblikovali percepciju mode i stvarali kulturni kontekst oko nje. Posebno se ističe Barthesova teorija kao ključna u razumijevanju modnog teksta i njegove uloge u formiranju identiteta. Barthesova analiza modnog sistema usko je povezana s njegovom teorijom semiologije, koja proučava procese označavanja i označenosti u jeziku i kulturi. On istražuje kako moda djeluje kao sustav znakova i simbola te kako se ti znakovi interpretiraju i konstruiraju značenja unutar društva. Istraživanje se fokusira na ključne modne medije u Hrvatskoj, analizirajući njihovu periodiku, karakter i utjecaj na modnu scenu. U ovom kontekstu istražuju se publikacije i njihove glavne smjernice u tretiranju mode, kao i ključne teme i trendovi koje su promovirale. Ciljana publika ovih medija, koja je većinom bila ženska, naglašava važnost svakodnevnih modnih rješenja i ideja o odijevanju. Rad analizira tiskane medije Večernji list, Svijet, Tina, Danas i Naša moda. Svi su oni utjecali na sliku mode u Hrvatskoj te na način odijevanja lokalne publike, sadržajem koji je opisivao i predlagao razne varijante odijevanja, donosio nove trendove, kolekcije i ideje domaćih i stranih dizajnera putem slike i teksta. Poglavlje posvećeno autorima ključnih tekstova o modi ističe njihov doprinos u prenošenju informacija o modi i odijevanju u regiji, dok se dalje analizira sam modni tekst kroz dekade. Ova analiza pomaže u razumijevanju evolucije strukture modnog teksta, njegovog sadržaja te odnosa između teksta i pratećih fotografija, što je ključno za interpretaciju modnih trendova kroz vrijeme. Rad analizira tekstove autora koji su pisali za spomenute tiskane medije, a to su: Ana Lendvaj, koja je radila za dnevne novine Večernji list, Đurđa Bartlett i Magda Weltrusky iz časopisa Svijet, te Zoja Padovan iz časopisa Tina. Rad obuhvaća materijale dostupne u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, odnosno starije časopise, dok Večernji list ima dostupnu digitalnu arhivu. Kroz ovaj rad, osim same odjeće, istražuje se i način života žena kroz različite dekade te aktivnosti za koje je odjeća bila namijenjena, pružajući dublji uvid u kulturne i društvene kontekste koji su oblikovali modnu scenu u Hrvatskoj tijekom navedenog razdoblja.

1. Što su to mediji

Mediji su različiti oblici kanala, načina i oblika putem kojih publika dobiva informacije, vijesti te razne druge sadržaje. U njih spadaju tradicionalni i digitalni mediji. Tradicionalni mediji su bili jedini i vodeći do pojave digitalne revolucije te se temelje na tiskanim publikacijama, televiziji i radiju. To uključuje novine, časopise, televizijske i radijske emisije, knjige i plakate. Tradicionalni mediji bili su dominantni sve do digitalne revolucije, a temeljili su se na tiskanim publikacijama, televiziji i radiju. To uključuje novine, časopise, televizijske i radijske emisije, knjige i plakate. Prije pojave interneta i digitalnih tehnologija, tradicionalni mediji bili su glavni i jedini izvor informacija za javnost. Za razliku od tiskanih, novi mediji razvili su se dolaskom interneta i digitalnih tehnologija te predstavljaju suvremeni oblik komunikacije.

1.1. Vodeće teorije o medijima

Ovaj rad istražuje tiskane medije, dakle one prije dolaska digitalnih formata. Vodeći teoretičar medija obrađen u ovom radu je Marshall McLuhan, koji je medije podijelio na 'vruće' i 'hladne'. Jedna od njegovih temeljnih teorija odnosi se na 'zasićenost podacima'. Kod 'vrućih' medija zasićenost podacima je visoka, dok je kod 'hladnih' niska. Primjerice, strip je 'hladniji' od fotografije jer sadrži manje informacija. McLuhan također tvrdi da je telefon 'hladan' medij, što nas vodi do zaključka da su digitalni mediji 'vrući' jer imaju veliku zasićenost podacima. 'Vrući' mediji ne ostavljaju mnogo prostora za dopunjavanje ili dovršavanje sadržaja, dok 'hladni' mediji potiču veće sudjelovanje publike.¹ Mediji pružaju informacije o temama koje zanimaju čitatelje te svojim utjecajem oblikuju njihovu percepciju i doživljaj svijeta. Danas se tiskani mediji percipiraju kao izuzetno 'hladni', s obzirom na to da živimo u svijetu 'vrućih' digitalnih medija u koje smo potpuno uronjeni. Mediji analizirani u ovom radu sastoje se od nekoliko elemenata: teksta i fotografije. U tradicionalnim medijima tekst je bio primaran, a fotografija ga je pratila. U digitalnom dobu, fotografija je često jednako važna kao i tekst ili čak zauzima primarnu ulogu. U tiskanim medijima tekst opisuje modni predmet ili događaj, dok fotografija nadopunjuje tekst. Ova simbioza teksta i fotografije informira publiku, mijenja je i oblikuje obrasce njezina ponašanja. Kanadski teoretičar Marshall McLuhan tvrdi da medij određuje i kontrolira razmjere te oblik ljudskih interakcija i djelovanja.² Naime, mediji su i proizvođači ljudskih osjetila.³ Ujedno nam mijenjaju percepciju

1 McLuhan, Marshall (2008.), Razumijevanje medija, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga, str 29.

2 McLuhan, Marshall (2008.), Razumijevanje medija, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga, str 14.

3 McLuhan, Marshall (2008.), Razumijevanje medija, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga, str 24.

vremena, jer brzina kojom informacija stiže do nas utječe na 'brzinu' života. Mediji time kreiraju našu realnost, piše Žarko Paić u 'Vizualnoj komunikaciji'. - Medijska realnost svijeta označava ponajprije ontologijsku prvotnost medija u tehničkome smislu nad ljudskom spoznajom realnosti. Realnost nije, dakle, ništa opstojeæe samo po sebi. Kada mediji konstruiraju realnost svijeta, tada se nalazimo u horizontu medijske slike svijeta ⁴. Njemački teoretičar Gottfried Boehm ističe 'povratak slike' u medijima, što je fenomen koji se javlja od kraja 19. stoljeća te sve više dominira tijekom 20. i 21. stoljeća. Boehm tvrdi da je slika sugestivan medij, često u službi iluzionizma, te je toliko moćna da može izbrisati razliku između stvarnosti i prikaza. ⁵ Tekst i fotografija zajedno kreiraju medij koji oblikuje svakodnevicu i ponašanje pojedinca.

1.2. Situacija u hrvatskim medijima u 1960-tima

Šezdesete godine 20. stoljeća bile su razdoblje razvoja medija u cijelom svijetu, pa tako i u Jugoslaviji. Globalni razvoj medija naglasio je slobodu kao temeljno ljudsko pravo. U tom periodu, hrvatski mediji doživjeli su značajan razvoj u profesionalno-tehnološkom smislu, kao i u poimanju medija kao samostalnog društvenog čimbenika. Josip Mihaljević, u znanstvenom članku 'Liberalizacija i razvoj medija u komunističkoj Hrvatskoj 1960-ih i 1970-ih', ističe da je medijska liberalizacija donijela promjene u sadržaju lokalnih medija. Primijećena je veća sloboda, koja je pratila svjetske trendove. Veliki doprinos slobodi medija donio je novi Ustav SFRJ iz 1963. godine, koji je osigurao slobodu misli i pravo građana da budu informirani o radu političkih tijela. Također, donesena je obaveza državnih tijela da o radu informiraju javnost. ⁶ U tom razdoblju novinarska struka dobiva na važnosti; 1960. godine osnovano je Društvo novinara Hrvatske, koje je kasnije postalo Hrvatsko novinarsko društvo (HND). Sloboda medija i promjene na medijskoj sceni rezultirali su gostujućim predavanjima američkih novinara. Otvorene su nove mogućnosti, poput pokretanja Agencije za marketing, koja kasnije postaje 'Tisak', koji djeluje i danas. Ubrzo se ponovno pokreće stručni časopis 'Novinar', a Centar za izobrazbu novinarskih kadrova otvara svoja vrata. Godine 1964. objavljen je prvi udžbenik za novinarsku profesiju, 'Suvremeno novinarstvo', čiji je urednik bio Božidar Novak.

4 Paić, Žarko (2008) Vizualne komunikacije: uvod, Zagreb: Centar za vizualne studije, str. 81.

5 Boehm, Gottfried (2005.), 'S one strane jezika? Bilješke o logici slika', Zagreb, Europski glasnik

6 Mihaljević, Josip (2015.), Liberalizacija i razvoj medija u komunističkoj Hrvatskoj 1960-ih i na početku 1970-ih, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, str.5.

2. Moda kao komunikacija

Teorija Rolanda Barthesa, odnosno njegova knjiga 'Sustav mode' (u originalu: 'Système de la mode') objavljena 1967. godine, jedna je od najvažnijih na području semiotike mode. Odijevanje je poruka te je tako percipiramo i koristimo, svaki modni predmet te njihova kombinacija šalje određenu informaciju koju potom možemo analizirati. Objavom 'Sustava mode' shvaćanje odijevanja svakodnevnih ljudi poprima ozbiljniji okvir te se o odijevanju razmatra kao o nečemu što ima dublje značenje. Time medij koji piše o modi jasno na više nivoa utječe na način života, odnosno daje određenu strukturu i okvir svakodnevici osobe. Teorija Rolanda Barthesa, osobito njegova knjiga Sustav mode (u originalu: Système de la mode) objavljena 1967. godine, jedna je od najvažnijih studija na području semiotike mode. Odijevanje se smatra porukom koja se percipira i koristi tako da svaki modni predmet i njihova kombinacija šalju određene informacije koje se mogu analizirati. Objavom Sustava mode, poimanje svakodnevnog odijevanja dobiva ozbiljniji okvir te se počinje promatrati kao nešto s dubljim značenjem. Time mediji koji pišu o modi postaju važni jer na više razina utječu na svakodnevni život pojedinca, pružajući mu određenu strukturu i okvir.

2.1. 'Sustav mode' Rolanda Barthesa

Barthesova teza ističe da tekstovi o modi imaju značajan utjecaj na svakodnevni život jer mu pružaju određenu strukturu. Moda se ne doživljava samo kao element ukrašavanja tijela, već i kao sociološki okvir koji otkriva identitet pojedinca. Barthesova teorija mode pridonosi razumijevanju mode kao složenog kulturnog fenomena koji nosi dublje značenje od pukog odijevanja. Analiza jezika mode, mitologije mode i uloge mode u izgradnji identiteta ključni su za razumijevanje utjecaja mode na društvo, kao i poruka koje modni mediji prenose. U 20. poglavlju, 'Economy of the System', Barthes ističe kako distribucija modnih magazina modificira fenomen mode te mijenja njegovo sociološko značenje. Također, naglašava da je taj tip magazina vrlo popularan.⁷ Moda tako postaje autonomni kulturni element s vlastitom, originalnom strukturom, koja ima denotativno i konotativno značenje – očito i skriveno značenje. Moda šalje poruke i ima snažnu semiotičku ulogu u životima ljudi i njihovoj svakodnevici. Na početku prvog poglavlja 'Written clothing', Barthes analizira dva aspekta modnog članka: vizualni (fotografije, crteži) i verbalni (opis odjevnog predmeta).⁸ Iako se ti elementi odnose na istu stvarnost, oni imaju različite strukture. Barthes

⁷ Barthes, Roland (1990.), The Fashion System, California, University of California Press Berkeley and Los Angeles str 278.

⁸ Barthes, Roland (1990.), The Fashion System, California, University of California Press Berkeley and Los Angeles

uvodi pojam shiftera' ⁹, koji označava operatore koji pretvaraju stvarnost u sliku, stvarnost u jezik ili sliku u jezik. Ti procesi definiraju način na koji je odjeća prikazana u vizualnim i tekstualnim medijima, te kako su ta dva elementa u tiskanim medijima povezana i usklađena. Tako svaki modni predmet sadrži tri različite strukture: tehnološku, ikoničku i verbalnu. Barthes ¹⁰ objašnjava da polovica Francuskinja čita modne magazine, pa opis odjevnih predmeta postaje društvena činjenica – element masovne kulture, poput stripova ili filmova. On smatra da pisanje o odjeći može izravno utjecati na izgled stvarnih garderoba pojedinaca, što je zanimljivo i sociolozima. U petom poglavlju, The Signifying Unit, Barthes naglašava kako su elementi opisa odjevnih predmeta fleksibilni: primjerice, izraz "cut off" može se primijeniti na suknje, hlače ili rukave, stvarajući različita značenja ovisno o kombinaciji tih elemenata. Pojedine izraze potrebno je rastaviti na manje jedinice kako bi se shvatila njihova sintaktička struktura.¹¹ U poglavlju 'The Rhetorical system' Barthes piše o modnom pisanju ¹² te ističe da retorički elementi modnog jezika proizlaze iz lingvističke analize, bez obzira na to odnose li se na označitelja, označeno ili sam odjevni znak.

2.2. Komuniciramo znakovima - što je to znak?

U lingvistici, osnovna jedinica jezika kao semiološkog sustava je jezični znak. Taj je termin u lingvistiku uveo Ferdinand de Saussure u svom radu Course in General Linguistics. Prema njemu, jezik se definira kao sustav jezičnih znakova koji povezuju pojam i zvučnu sliku. Za Saussurea, riječi nisu simboli, već 'znakovi', a svaki se znak sastoji od dva dijela – 'označitelja' i 'označenog'. Označitelj predstavlja znak – zvučnu sliku ili njezin grafički ekvivalent – dok označeno predstavlja pojam. Međutim, veza između označitelja i označenog je proizvoljna. Stoga, ako znak povezuje označitelja s označenim, jasno je da je jezični znak zapravo proizvoljan.¹³

Jezični znak ne povezuje izravno jedan objekt s jednim imenom, već pojam s akustičkom slikom (glasovnom predodžbom). Saussureov odabir termina 'jezični znak' opravdan je njegovom tvrdnjom da simbol nije potpuno arbitraran ili proizvoljan. Kao lingvistički termin, simbol nije sasvim prikladan jer često postoji neka rudimentarna veza između označitelja i označenog. Primjerice,

str 3.

9 Barthes, Roland (1990.), The Fashion System, California, University of California Press Berkeley and Los Angeles , str 5.

10 Barthes, Roland (1990.), The Fashion System, California, University of California Press Berkeley and Los Angeles str 10.

11 Barthes, Roland (1990.), The Fashion System, California, University of California Press Berkeley and Los Angeles str 60.

12 Barthes, Roland (1990.), The Fashion System, California, University of California Press Berkeley and Los Angeles str 225.

13 de Saussure, Ferdinand (1959.), Course in General Linguistics, New York, The Philosophical library, INC., str. 67.

simbol pravde je vaga, koja ne može biti zamijenjena nekim drugim predmetom, poput automobila. Na taj način Saussure naglašava prvu od dviju osnovnih karakteristika jezičnog znaka: njegovu arbitrarnost.¹⁴ Arbitrarnost omogućuje relativnu stabilnost jezičnog znaka i znači da je označitelj proizvoljan u odnosu na označeno, s kojim nema stvarnu vezu. Teorija književnosti i semiotika, polazeći od lingvističke koncepcije znaka kao veze između označenog i označitelja, pretpostavljaju da ono što se predstavlja nazivamo označenim, dok označiteljem nazivamo element koji predstavlja. Sama akcija predstavljanja odnosi se na predočavanje, referenciju ili značenje. Ovisno o pristupu, označeno se može definirati kao predodžba, pojam, fizički objekt, stanje stvari ili čak drugi znak. Jezik je sustav koji nije potpuno proizvoljan, već njime u određenoj mjeri vlada logika. To je složeni mehanizam koji se može razumjeti kroz refleksiju ili svakodnevno korištenje, iako ljudi često nisu svjesni njegovih pravila. Jezik je, međutim, nemoćan da se obrani od sila koje neprestano mijenjaju odnos između označenog i označitelja.¹⁵

14 de Saussure, Ferdinand (1959.), *Course in General Linguistics*, New York, The Philosophical library, INC., str. 68.

15 de Saussure, Ferdinand (1959.), *Course in General Linguistics*, New York, The Philosophical library, INC., str. 75.

3. Vodeći mediji s modnim sadržajem na području Hrvatske od 1960. do 2000.

Modni mediji, u smislu tiskanih časopisa, obuhvaćaju publikacije koje se fokusiraju na modu, stil, ljepotu i teme vezane uz svakodnevni život. Ovi časopisi prate modne trendove, predstavljaju modne revije, oblikuju percepciju mode i diskurs o njoj, daju savjete o stilu, recenziraju kolekcije te objavljuju intervjue s dizajnerima, modelima i drugim relevantnim osobama iz modne industrije. Ovaj rad obrađuje modne tekstove u medijima koji su imali značajan utjecaj na modnu scenu, a to su: dnevne novine Večernji list, magazini Tina, Naša moda, Svijet, te politički tjednik Danas. Svaka od tih publikacija ima svoje specifičnosti, no zajedničko im je praćenje modnih tema ili davanje savjeta o odijevanju.

3.1. 'Naša moda' od 1946. do 1966.

Časopis 'Naša moda' pokrenula je Antifašistička fronta žena Hrvatske (AFŽ) s ciljem promicanja kulture odijevanja i izgleda žene.¹⁶ Glavna poruka časopisa bila je važnost uređivanja i modernog izgleda. Koncept časopisa bio je primjer slobodne uređivačke politike, inspirirane sličnim publikacijama s fotografijama i ilustracijama iz velikih europskih gradova, poput Londona i Pariza. U sadržaju se naglašavala estetizacija i izrada odjeće koja laska tijelu, uz brojne objavljene krojeve. Vizualno, časopis je prednost davao fotografijama, odnosno skeniranim slikama iz stranih izdanja, uz savjetodavne potpise. Uz osnovno izdanje, časopis je objavljivao i dodatak 'Vuna', koji je nudio krojeve za odrasle i djecu kao bonus za svoje čitateljice. 'Naša moda' izlazila je kao mjesečnik od 1946. do 1966. godine.

3.2. Tina od 1971. do 1976.

Prvi broj časopisa Tina izašao je 26. svibnja 1971. godine, dok je posljednji, 231. broj, objavljen 29. prosinca 1976. godine. U početku dvotjednik, od 10. listopada 1973. godine postao je tjednik, s najvišom nakladom od 139.897 primjeraka za broj koji je izašao 20. veljače 1974. godine.¹⁷ Časopis 'Tina' prvotno je nastao prema uzoru na britanski časopis 'Princess Tina', a prvobitna

16 Vene, Lea, Čuljak, Ivana (2016.) 'Žena u borbi / Žena u modi: Odjevne prakse u poslijeratnom periodu socijalističke Jugoslavije na primjeru časopisa Žena u borbi i Naša Moda', Zagreb, cimo – centar za istraživanje mode i odijevanja, str. 163.

17 Senjković, Reana (2008.) Izgubljeno u prijenosu: pop iskustvo soc kulture, Zagreb, Biblioteka Nova etnografija, str 91.

namjena bila mu je zabava, a ne moda. Međutim, većina sadržaja ipak je obrađivala teme vezane uz modu, stil i ljepotu, a ton časopisa bio je ležeran, obraćajući se mlađoj publici s prisnim pristupom na 'ti'. Osim modnih rubrika, časopis je imao stranice posvećene temama poput ljubavi, spolnosti, glazbe i života popularnih zvijezda. Autorica Zoja Padovan, kasnije urednica časopisa 'Mila', istaknula se svojim tekstovima, pišući iz perspektive mlade djevojke koja se obraća svojoj generaciji.

3.3. Večernji list 1959.-danas

Večernji list (poznat i kao Večernjak) počeo je izlaziti 30. lipnja 1959. godine, a izdaje ga tvrtka Večernji list d.o.o. Predak Večernjeg lista bio je Večernji vjesnik, koji je prvi put izašao 2. lipnja 1957. godine. Dvije godine kasnije, Večernji vjesnik spojio se sa zagrebačkim dnevnikom Narodni list, čime je nastao Večernji list. U doba glavnog urednika Stjepana Andrašića, naklada Večernjeg lista dostigla je vrhunac od 370.120 primjeraka 1986. godine, čime su postali najprodavanije dnevne novine u bivšoj Jugoslaviji.¹⁸ Iako je Večernji list dnevna novina, njegovi modni tekstovi, osobito rad novinarkе Ane Lendvaj, imali su značajan utjecaj na hrvatsku modnu scenu.

3.4. Danas od 1982. do 1992.

Danas je bio informativno-politički tjedni časopis koji je izlazio u Zagrebu u izdanju novinske kuće Vjesnik od 1982. do 1992. godine. Zahvaljujući relativno slobodnoj uređivačkoj politici, često je bio predmetom nezadovoljstva i pritisaka tadašnjeg komunističkog vodstva Hrvatske. Ipak, zbog mladih i talentiranih novinara te kvalitetne grafičke opreme, časopis je stekao ugled kao jedan od najvažnijih u bivšoj Jugoslaviji. Vrhunac popularnosti doživio je krajem 1980-ih, kada je otvoreno kritizirao Slobodana Miloševića i antibirokratsku revoluciju. Usprkos slobodnijem pristupu, nakon dolaska HDZ-a na vlast, časopis je optuživan za jugonostalgiju. Zbog ekonomskih problema, rata i konkurencije novina poput Slobodnog tjednika i Globusa, Danas je prestao izlaziti krajem proljeća 1992. godine.¹⁹

3.5. Svijet od 1953. do 1992.

U subotu, 6. veljače 1926. godine, u Zagrebu je izašao prvi broj modernog ilustriranog tjednika

¹⁸ Izvor: Wikipedia Večernji list, https://hr.wikipedia.org/wiki/Ve%C4%8Dernji_list, pristupljeno 10.7.2024.

¹⁹ Izvor: Wikipedia Danas [https://sh.wikipedia.org/wiki/Danas_\(Zagreb\)](https://sh.wikipedia.org/wiki/Danas_(Zagreb)), pristupljeno 6. kolovoz 2024.

Svijet, koji je po tom konceptu izlazio do 1936. godine. Obradio je teme društvenog života, a autor i idejni začetnik časopisa bio je njegov prvi urednik, ilustrator i slikar Otto Antonini. Časopis je bio suvremeni tjednik s temama zabave, mode, glazbe, umjetnosti, športa, filma i kazališta, uključujući i romane u nastavcima, humor te razne zanimljivosti.²⁰ Tijekom 1960-ih godina, glavna urednica bila je Mira Gumhalter. Ovaj rad, međutim, obrađuje Svijet koji je izlazio od 1953. do 1992. godine te je bio više orijentiran prema ženskoj publici. Ovaj "novi" Svijet bio je dvotjedni ženski časopis u izdanju kuće Vjesnik.²¹ Godine 1958., Svijet je postao prvi časopis u Jugoslaviji koji je imao rubriku sa savjetima i odgovorima na razna pitanja, od stila do obiteljskog života. Imao je i sestrinska izdanja, poput Vjesnika u srijedu i Arene, što je dodatno obogatilo raznolikost sadržaja. Svijet je objavljivao teme o modi, ljepoti, kuhanju te općenito savjetodavne članke. Na popisu objava bili su i romani te članci sa korisnim savjetima. Koncept magazina koji je izlazio niz desetljeća svjedoči promjenama vremena i društva u kojem je bio aktivan. Svako desetljeće donijelo je relativno drugačiji koncept; iako je žena i dalje bila u fokusu čitateljstva, njezina se uloga s vremenom mijenjala – od kućanice, postala je žena koja radi izvan kuće i obitelji. Za vizualno oblikovanje, u kasnijim godinama, bila je zaslužna Đurđa Milanović (kasnije Bartlett), jedna od ključnih autorica koju ovaj rad obrađuje u sljedećem poglavlju.

20 Izvor: Jutarnji list, 'Magazin Svijet - Vanity Fair Kraljevine Jugoslavije' <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/magazin-svijet-vanity-fair-kraljevine-jugoslavije-3382187>, prisupljeno 14.7.2024.

21 Izvor: Wikipedia Svijet, : <https://en.wikipedia.org/wiki/Svijet> pristupljeno 10.7.2024.

4. Ključni autori modnih tekstova

Ključni autori modnih tekstova na području Hrvatske u razdoblju koje ovaj rad obrađuje su Ana Lendvaj, Đurđa Bartlett (djevojački Milanović), Magda Weltrusky i Zoja Padovan

4.1. Ana Lendvaj

Ana Lendvaj (1949. – 2016.) završila je studij jugoslavistike i komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, kao i studij biotehnologije na BTO-u u Zagrebu. Od 1979. godine radila je u kulturnoj rubrici Večernjeg lista, gdje je pratila novu umjetničku praksu. Od 1985. godine posvetila se modnoj i tekstilnoj sceni, s posebnim naglaskom na dizajn kao umjetnost. Potpisala je knjigu "ULUPUH-ova modna povijest — umjetnost odijevanja", koja je posvećena njezinom dugogodišnjem radu na proučavanju i popularizaciji hrvatske mode, posebno u okviru ULUPUH-ove Sekcije za oblikovanje odijevanja.²² Redovito je objavljivala informativne, kritičke i kolumnističke tekstove o modnom i tekstilnom dizajnu u Večernjem listu te organizirala brojne izložbe i programe posvećene dizajnu kao novoj formi umjetnosti. Godine 1985., u sklopu programa 'Modni kazetofon – izgled ili stil', okupila je dizajnere, antropologe, sociologe, filozofe i druge stručnjake, čija su izlaganja kasnije objavljena u posebnom izdanju časopisa Republika (1986.). Autorica je brojnih kataloških tekstova te kustosica mnogih izložbi posvećenih tekstilu i oblikovanju odijevanja, osobito u Galeriji ULUPUH. Uslijedili su programi poput 'Modni dossier sentiment' u Centru za kulturu Novi Zagreb (u suradnji sa slovenskim Irvinom i drugima), te niz modnih izložbi u centrima za kulturu i prikladnim urbanim prostorima za konceptualne programe. Autorica je brojnih kataloških tekstova i kustosica mnogih izložbi posvećenih tekstilu i oblikovanju odijevanja, osobito u Galeriji ULUPUH. Koautorica je knjige Feđe Vukića (i Ivana Rogića) 'Zagreb - modernost i grad' (AGM, 2003). U nakladničkoj kući Altagama pokrenula je modnu/dizajnersku biblioteku Modus u kojoj je 2008. objavila i uredila knjigu sociologa dr. Žarka Paića 'Vrtoglavica u modi – prema vizualnoj semiotici tijela' koja je prva hrvatska fashionology, tj. sveobuhvatna, interdisciplinarna studija o modi. Na doktorskom studiju Tekstilno-tehnološkog fakulteta u Zagrebu bila je predavač na kolegiju 'Moda i mediji'.²³ Ovaj rad obrađuje njezine tekstove u mediju

22 Izvor: 'ULUPUH-ova modna povijest — umjetnost odijevanja, autorica Ana Lendvaj', pristupljeno 17.8.2024. <https://ulupuh.hr/ulupuh-ova-modna-povijest-umjetnost-odijevanja/>

23 Izvor: ULUPUH, Ana Lendvaj <http://arhiva.ulupuh.hr/hr/straniceclanova.asp?idsekcije=15&idclana=1157>,

Večernji list.

4.2. Đurđa Bartlett (djevojački Milanović)

Đurđa Bartlett (1949. – 2022.) bila je urednica ženskog časopisa Svijet i autorica modnih tekstova u časopisima Danas i Start, kao i kolumnistica časopisa Gloria. Nakon preseljenja u London, doktorirala je na London College of Fashion, gdje je potom radila kao predavačica. Objavila je nekoliko ključnih knjiga, poput 'Fashion East: The Spectre that Haunted Socialism', 'Fashion and Politics', te je sudjelovala u stvaranju zbornika 'Fashion Media, Past and Present'.²⁴ Ovaj rad obrađuje njezine tekstove u mediju 'Danas'.

4.3. Magda Weltrusky

Magda Weltrusky (1930. – 2009.) bila je diplomirana povjesničarka umjetnosti, koja je 1959. godine počela raditi kao novinarka u zagrebačkom modnom časopisu Svijet. Glavna urednica postala je 1964. godine, te je kontinuirano pratila modna događanja. Njezin kritički i istraživački pristup pridonio je postavljanju temelja modne kritike u Hrvatskoj, kako navodi prof. dr. sc. Katarina Nina Simončić u radu 'Začetnica modne kritike u Hrvatskoj – Magda Weltrusky'.²⁵ Ovaj rad obrađuje njezine tekstove u časopisu Svijet te analizira razvoj njezina izričaja i utjecaj na percepciju mode u Hrvatskoj.

4.4. Zoja Padovan

Zoja Padovan (1948. – 2015.) rođena je 15. studenoga 1948. godine u Zagrebu. Diplomirala je na Fakultetu političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu 1973. godine. Od 1971. surađivala je na pripremi časopisa Tina, a od prosinca 1976. godine, nakon ukidanja Tine, prešla je u redakciju časopisa Svijet, gdje je radila kao suradnica, urednica i zamjenica glavnog urednika. Pisala je društveno-političke teme i komentare te kasnije postala urednica časopisa Mila. Ovaj rad obrađuje njezine tekstove u časopisu Tina.²⁶ Ovaj rad obrađuje njezine tekstove u časopisu Tina.

pristupljeno 17.8.2024.

24 Tekstilno-tehnološki fakultet 'In Memoriam dr. sc. Djurdja Bartlett (Milanović)', <https://www.ttf.unizg.hr/novosti/in-memoriam-dr-sc-djurdja-bartlett-milanovic/773>, pristupljeno 17.8.2024.

25 Katarina Nina Simončić (2021.), 'Začetnica modne kritike u Hrvatskoj – Magda Weltrusky, Zbornik Dana Cvita Fiskovića IX. Žene u/o umjetnosti', str 163.

26 Glasilo Novinar, HND, https://www.hnd.hr/glasilo/novinar2015_1012.pdf

5. Obrada modnog sadržaja kroz desetljeća

Modni sadržaj se tijekom desetljeća mijenjao, reflektirajući i oblikujući društvene, kulturne i ekonomske promjene. U razdoblju od 1960-ih do 2000-ih, koje ovaj rad obrađuje, evolucija modnih medija značajno je utjecala na percepciju i stavove žena prema modi, transformirajući ne samo njihov stil odijevanja, već i šire stavove o identitetu i položaju u društvu. U tekstovima je primjetna sklonost praćenju stranih dizajnera, revija i trendova, te se nastoji našu publiku toga vremena upoznati s modom izvan granica države.

5.1. Modni tekst u 60-tima - Naša moda, Večernji list, Svijet

Časopis Naša moda bio je izdanje Izdavačke djelatnosti Konferencije za društvenu aktivnost žena SR Hrvatske. Glavna i odgovorna urednica bila je Emilija Šeparović, no autori tekstova i potpisa pod fotografije nisu navedeni. Na stranicama časopisa istaknuta je cijena primjerka: 200 dinara za domaće tržište i 300 dinara za inozemstvo, dok je godišnja pretplata iznosila 1600 dinara. Časopis je izlazio osam puta godišnje. 'Naša moda' bila je kombinacija fotografija, ilustracija i savjeta u obliku potpisa pod fotografije, savjetodavnog tipa.

Na naslovnici prvog broja iz 1964. godine prikazana je manekenka u pastelno plavom kompletu šešira, kaputa i haljine. Ispod naslovnice stoji apel: 'Posebno u ovom broju: najnovija linija prilagođena svim mjerama! Od svakog modela kroj!'. Teme su slikovne, a potpisi praktični i doslovni. Tekstovi su kratki i funkcionalni, poput potpisa pod fotografije i crteža. Na trećoj stranici nalazi se naslov 'Praktično i moderno'.²⁷ U tekstu koji opisuje fotografije, pod slikom označenom slovom B, stoji: 'Za ovaj model uzet ćemo kroj kaputića koji donosimo u ovom broju. Suknja je ravna, sva u glačanim naborima. Ovaj crtež donosimo da bismo vam ukazali kako možete osvježiti već iznošeni kostim ili kako možete uskladiti karirani i jednobojni materijal'.²⁸

Sljedeća tema donosi potpise uz fotografije broj 35, 36 i 37: 'Bluza, suknja i bolero za mlade i vitke žene. Vidjeli smo ovakve modele na revijama: uz jednobožnu haljinu šareni bolero u živim bojama.

27 'Naša moda', broj 1., godina 1964., str. 3.

28 'Naša moda', broj 1., godina 1964., str. 7.

Ako cijeli komplet uskladite u tonovima boja, sigurno će lijepo djelovati. Inače, ovaj model je posebno prikladan jer se svaki dio može nositi zasebno'. Opisi su doslovni, usmjereni na analizu fotografije, ilustracije ili crteža, dok je savjetodavni karakter proširen činjenicom da se odjevni predmet može nositi na više načina.

Na naslovnici 5. broja iz 1964. godine ispod naslova piše: 'Revija praktičnih modela'.²⁹ Ovime se naglašava dostupnost modnog sadržaja širokoj publici. Na 4. stranici potpis pod fotografiju 25. i 26. naglašava: 'Originalna kombinacija crvene majice ispod prugaste bluze. Potrebno je za bluzu 2 m i 10 cm prugastog popelina, širine 80 cm, te 90 cm vunene tkanine za suknju, širine 140 cm'.³⁰ Tema 'Predložimo vam za ovu sezonu', u prvom broju 1965. godine donosi tekstove u obliku potpisa pod fotografije. Za crno-bijelu fotografiju pod brojem 42., piše 'Svijetli dvodjelni kostim od plave vunene tkanine. Za obujam prsiju od 90 cm, struka od 70 cm i bokova od 96 cm'.³¹ Potpis pod fotografiju u broju 1 godine 1966. navodi, za fotografiju 21. i 22., : 'Veoma ugodan proljetni kostim sa prugastom ili jednobožnom bluzom. Dragoner se kopča kod prednjeg nata. Za obujam prsiju od 92 cm, struka od 70 cm i bokova od 100 cm potrebno je 2 m i 20 cm tkanine, širine 150 cm, 1 m i 80 cm podstave, širine 140 cm, te 1 m i 10 cm za bluzu, širine 130 cm'.³²

Dnevna novina Večernji list tijekom 60-ih godina objavljivala je vijesti o modnim trendovima iz drugih država i gradova, poput Pariza, Londona i Moskve. Također je bilježen rad hrvatske krojačice Žuži Jelinek. U tekstu neimenovanog autora pod naslovom 'Naša moda u svijetu', objavljenom 15. ožujka 1961. u Večernjem listu, donosi se vijest o posjetu zagrebačke krojačice Žuži Jelinek državama Bliskog i Dalekog Istoka, gdje je predstavila svoje modne ideje na četiri revije – dvije u Teheranu i dvije u New Delhiju. Njezin rad bio je medijski popraćen i hvaljen. Tekst ističe: 'Svugdje se ističe jednostavnost linija gotovo svih modela, koji se, za razliku od modela s francuskih revija, održanih u Teheranu i New Delhiju, mogu obući u svakoj prilici'.³³ 'Svugdje se ističe jednostavnost linija gotovo svih modela, koji se, za razliku od modela s francuskih revija, održanih u Teheranu i New Delhiju, mogu obući u svakoj prilici'. Spominje se i tvrtka Varteks kroz svoje materijale, osobito tkaninu 'solario' te svila zagrebačke industrije svile. Žuži Jelinek nastavila je s predstavljanjem svojih kreacija u Rangun, Budmi, Bangkoku, Hong Kongu i Tokiju.

29 'Naša moda', broj 5., godina 1964., naslovna strana

30 'Naša moda', broj 5, godina 1964., str 4.

31 'Naša moda' broj 1, 1965., str 2.

32 'Naša moda', broj 1, 1966., str 3.

33 'Večernji list', 15.3.1961., str 10.

Tekst neimenovanog autora 'Nema promjena', objavljen 24.1.1962., navodi kako moda ženskog donjeg rublja ne donosi ništa novo. 'I dalje će se nositi rublje u svim pastelnim bojama, izrađeno od različitih sintetičkih tkanina', piše autor. Članak opisuje reviju zagrebačke trikotaže Nade Dimić za proljeće i ljeto 1962. godine, održanu u prostorijama Zanatske komore u Ilici 49. ³⁴

U tekstu 'Prugasto', objavljenom 22.3.1962., autor ističe kako će njemačka moda za 1962. godinu ozbiljno konkurirati onoj iz Pariza. 'Ove godine predviđeni su kostimi za svaku priliku – za nošenje prijedodne, poslijepodne, pa i navečer. Kostimi su jednostavni, u svim bojama duge, no najvažnije je da su kružno prugasti'. ³⁵

Tekst 'U modi je – moda', objavljen 3.12.1963., donosi informacije o modnoj sceni u Moskvi. Autor, Frane Barbieri, opisuje ulice s modnim dućanima i navodi važnost 'Doma modela', svojevrzne robne kuće koja je značajno promijenila modnu ponudu u tom gradu. 'Prije dvije godine, žene su se počele zaustavljati pred izlozima, zaprepastene novitetima koje su ondje vidjele. Navikle na određenu standardizaciju odijevanja, stajale su u nedoumici: 'Tko će, zaboga, to obući? Francuski kostim ili talijanska cipela – na moskovskoj zimi!'. ³⁶ Autor nastavlja tvrdeći kako su mnoge žene smatrale takvu modu nemogućom, komičnom i neizvedivom, te je bila potrebna edukacija. 'Dom modela' imao je višestruki zadatak: kultiviranje ukusa, slamanje predrasuda, propagiranje mode, prilagodbu modela ruskim uvjetima te modnu preorijentaciju tekstilne i konfekcijske industrije. Kombinat od stotinu kreatora svakodnevno je održavao modne revije i prezentacije novih kolekcija. Žene bi, ukoliko im se sviđi neki model, zapisale njegov broj i mogle ga kupiti u trgovini. Tako je moda ušla u – modu.' ³⁷

Članak autora E.C., pod naslovom 'Moda od fin de sièclea do charlestonea', objavljen 27.1.1966., poziva čitatelje da posjete izložbu u Muzeju za umjetnost i obrt, koja prikazuje modu iz prvih nekoliko desetljeća 20. stoljeća. Autor naglašava da izložba nije samo zabava, već i važan kulturni događaj, vrijedan pažnje publike. Uz izložbu, posjetitelji će dobiti katalog s predgovorom Vande Pavelić-Weinert. Autor također tvrdi kako izložba pokazuje da moda odražava zbivanja svoga vremena, osobito kulturna i umjetnička. 'Neobične promjene na prijelazu stoljeća, kraj 19. i početak 20. stoljeća, osobito u umjetnosti, našle su vjerne odjeke u odijevanju. Na didaktički način

34 'Večernji list', 24.1.1962., str 8.

35 'Večernji list', 22.3.1962., str 0

36 'Večernji list', 3. 12. 1963., str 2.

37 'Večernji list', 3. 12. 1963., str 2.

prikazano je kako su floralne i geometrijske tendencije secesije potpuno ukinule historistički dekor, tipičan za ženske haljine 80-ih godina 19. stoljeća.'³⁸

Tekst 'Revija u "Sportu"', objavljen u Večernjem listu 30.10.1967., bilježi gostovanje zagrebačkih i peštanskih manekenki te modne kompanije Standard konfekcija u Hotelu Sport. 'U hotelu "Sport" gotovo tri sata defilirale su manekenke u kreacijama modnih kuća iz dvije zemlje', navodi se u članku.³⁹ U potpisu pod fotografiju stoji da su na reviji nastupile zagrebačke manekenke Irena Uhl i Nuša Marović.

Tekst 'Visoka moda made in Zagreb', objavljen 29.4.1969. u Večernjem listu s egidom 'Uglavnom za žene', a potpisan od autorice Vesne, donosi vijest o reviji trideset najpoznatijih zagrebačkih salona za žensku i mušku odjeću. Revija je održana 25. i 26. travnja u velikoj dvorani Privredne komore grada Zagreba, a organiziralo ju je Poslovno udruženje za zanatstvo i malu industriju Zagreb. Uz krojače, svoje su modele predstavili i saloni obuće te modnih dodataka. 'Nekoliko vrlo uspješnih modela iz salona Žuži Jelinek, Rikarda Gumzeja i Vlaste Špiljak oduševilo je prisutne, dok su šesiri zagrebačke modistice iz salona 'Rozi' spontano ispraćeni aplauzom'.⁴⁰ Dio revije bio je posvećen 'mladom i ludom svijetu', uključujući i odjevne predmete od skaja sa štampanim motivima iz talijanskih novina. Frizure, izrađene pomoću perika, kreirali su zagrebački frizerski saloni Kincl i Halida.

U članku bez navedenog autora pod nazivom 'Kačkana moda', objavljenom 17.10.1969. u Večernjem listu, navodi se kako su kukičane haljine postale najnoviji modni hit. 'Žene i djevojke koje se bave ručnim radom sada uživaju u velikoj popularnosti. Kukičane haljine u najrazličitijim varijantama ušle su u modu i predstavljaju najnoviji modni krik, bilo da su izrađene od pamuka ili vune. Međutim, nova moda donosi i jednu poteškoću – izrada ovih haljina traje toliko dugo da bi mogle izaći iz mode prije nego što budu dovršene.'⁴¹

Tekst autorice i kazališne kritičarke Marije Grgičević pod nazivom 'Povratak u 1930.', objavljen u trobroju 20., 21. i 22. prosinca 1969. godine, opisuje modu predstavljenu u Palazzo Pitti u Firenci. Autorica zaključuje kako je moda za ljeto 1970. godine pod snažnim utjecajem mode iz 1930-ih.

38 'Večernji list', 27.1.1966., str 7.

39 'Večernji list', 30.10., 1967., str 11.

40 'Večernji list', 29.4.1969., str.10.

41 'Večernji list', 17. listopada 1969., str. 9.

Ističe želju za povratkom u doba Belle Epoque: 'Moda 1970. zahtijeva profinjenu jednostavnost linije, dopunjenu rafiniranim detaljima koji prate tu liniju.' Coco Chanel, sa svojim neprestanim zahtjevom da žena uvijek izgleda mlado i, kako sama kaže, 'na najskuplji način siromašna', i u Firenci je bila u centru pažnje. Svoje manekenke sada odijeva u pletene odjevne komade boje lješnjaka i pijeska. ⁴²

Nadalje, autorica se bavi trendovima koji pokazuju da su kostimi s hlačama u Italiji postali svakodnevnica. Također primjećuje kako su dugi kaputi ušli u modu, a ispod njih se nazire mini suknja, čime se stvara 'suradnja' između mini i maxi mode. Autorica zaključuje da je francuski utjecaj u Italiji značajan: dok Italija odijeva francuske muškarce izvozom svoje muške konfekcije, istovremeno uvozi žensku konfekciju u vrijednosti od oko 34 milijarde dinara. Italija je drugi najveći uvoznik s uvozom od 22 milijarde. ⁴³

Tijekom 1960-ih glavna urednica 'Svijeta' bila je Smilja Dončević, a časopis je bio pretežno namijenjen ženskoj publici. Od 1. studenog 1963. godine uredništvo preuzima Mira Gumhalter. U tekstu 'Modni pregled – XVII zanatska modna revija', objavljenom u studenom 1960., Dončević u uvodniku navodi da se posljednjih godina održavaju brojne zanatske modne revije zagrebačkih majstora: 'Modne revije zagrebačkih obrtnika postale su ono što je kod nas potrebno: mjesto gdje se manifestiraju principi umjerenog i praktičnog odijevanja, skladnog i lijepog, pristupačnog svakoj ženi.' ⁴⁴ Također ističe rastuće mogućnosti domaće tekstilne industrije, koja je na revijama prikazala predivne tweed komade, moher tkanine, meke vunene tkanine za kapute i kostime te niz drugih inovacija.

U uvodnom tekstu 'Zanimljivi detalji na pragu ljeta', objavljenom u lipnju 1963. u broju 6 časopisa 'Svijet', Smilja Dončević piše kako revije koje se održavaju dva puta godišnje u modnim centrima diktiraju modne linije i osnovne koncepte odijevanja. Ističe glavne modne komade poput haljina, kostima, šešira, cipela i nakita, te daje pjesnički opis ljetnog nakita: 'Nakit za ljetno vrlo je bogat i pun fantazije: ogrlice od svjetlucavog stakla široke poput ovratnika koji padaju na ramena, narukvice od mutnog ukrasnog kamenja optočenog ili okovanog metalima nalik zlatu, jednostavne viseće naušnice, a posebno mnogo koralja!'. ⁴⁵

42 'Večernji list', 20.,21. 12. 1969., str 35.

43 'Večernji list', 20.,21. 12. 1969., str 35.

44 'Svijet', broj 11 studeni 1960., str 1.

45 broj 6 lipanj 1963., str 1.

Magda Weltrusky, jedna od autorica koje obrađuje ovaj rad, ulazi u redakciju 'Svijeta' od 15. broja, 1. studenog 1963. godine. Zajedno s Mirom Gumhalter, Weltrusky, koja je postavila temelje modne kritike u hrvatskim medijima, pokreće modnu nagradu 'Svjetlana', namijenjenu autorima konfekcijskih modela za poslovne žene.⁴⁶ Modeli su trebali imati jednostavan kroj i biti izrađeni od domaćih tkanina. Autorica teksta u tom broju ujedno analizira specijaliziranu sajamsku priredbu IV Međunarodni beogradski sajam odijevanja pod nazivom 'Moda u svetu'.⁴⁷

U članku 'Ambasadorke mode', objavljenom 15. siječnja 1964., navodi se kako američki 'Dress Institute' svake godine bira 12 najelegantnijih žena svijeta. 'Ovaj događaj se očekuje s osobitim nestrpljenjem i svrstava u niz onih najelitnijih mondenog svijeta'⁴⁸, navodi članak.

Među odabranim ženama našle su se Grace od Monaca, Audrey Hepburn, Tina Onassis, Lee Radziwill (sestra Jacqueline Kennedy), Romy Schneider, Consuelo Crepsi, Patrizia Lopez, Fiona Tyssen, Dolores Guinness, Marella Agnelli, gospođa Alphand i vojvotkinja od Ribesa. Autor teksta zaključuje da je jednostavnost ključ prave elegancije.

Magda Weltrusky također objavljuje seriju članaka pod nazivom 'Moda na našim ulicama', koja je u stilu modernih 'street-style' rubrika. U siječanjском broju iz 1966. Weltrusky prikazuje prave žene iz svakodnevnog života, fotografirane na ulicama Kranja u Sloveniji, uz detaljan opis njihovih modnih odabira. Na dvije strane predstavljene su čitateljice, svaka s potpisom i informacijama o tome koliko mjesečno zarađuje, koliko odvaja za odjeću te što nosi, uz osnovne informacije kao što su ime, zanimanje i mjesto iz kojeg dolazi. To su žene raznih profila i zanimanja, studentice ili zaposlene. Fotografije su crno-bijele, no u opisu su navedeni boja odjeće i materijali. 'Moda, magična riječ koja kod svake žene izaziva poseban interes i raspoloženje, pa čak i neku vrstu 'stanja pripravnosti', navodi uvod teksta.⁴⁹ Dalje se spominje kako je uredništvo odlučilo snimiti 'neobičnu reportažu o modi na našim ulicama'.

Magda Weltrusky u broju 9, objavljenom 1. svibnja 1967. godine, objavljuje tekst pod nazivom 'Tko je kriv, pitanje je sad?' u kojem kritizira domaći 'Proljetni velesajam'. Tvrdi kako je moda medij komunikacije, no u paviljonu tekstila 'nema ni traga tom specifičnom psihološkom trenutku, čak ni reminiscencija na neke viđene strane žurnale, na neki susret na ulici – jer kod nas se mogu

46 Katarina Nina Simončić (2021.), 'Začetnica modne kritike u Hrvatskoj – Magda Weltrusky, Zbornik Dana Cvita Fiskovića IX. Žene u/o umjetnosti', str 167.

47 'Svijet', broj 15, 1.11.1963., str 8.

48 'Svijet', broj 2., 15.1.1964., str. 16.

49 'Svijet' broj 1., siječanj 1966., str 5.

vidjeti mladi izdajnici klasičnih linija'.⁵⁰ Smatra da bi trebalo posvetiti više pažnje mladima te se prilagoditi novim svjetskim trendovima. Također kritizira pojedine proizvođače, napominjući da bi se naše cipele prodavale kao talijanske, samo kad bi imale dašak novoga. Kontinuirano aludira na to da i mi možemo konkurirati svjetskim brendovima i trendovima, ali, kako piše Weltrusky, 'treba se usuditi i napraviti nešto novo i originalno'.⁵¹

Magda Weltrusky u broju 13, objavljenom 1. srpnja 1967. godine, objavljuje tekst pod nazivom 'Postoji li jugoslavenska moda?', u kojem istražuje i analizira rad domaćih dizajnera.⁵² U tekstu otkriva stavove brojnih hrvatskih i jugoslavenskih dizajnera o modi i svom radu. Među njima su krojačice Tilda Stepinski i Žuži Jelinek, kostimografkinje Jasna Novak i Vjera Ivanković te kreatorice Vesna Emer iz 'Standard konfekcije' i Regina Juriša iz 'Nade Dimić'. Sve one ističu da su za afirmaciju domaće mode odgovorni i mediji, ali i učestalost modnih revija i predstavljanja. Smatraju da bi industrija trebala biti hrabrija u odabiru noviteta i praćenju trendova, napominjući da se strane stvari prodaju po visokim cijenama i kod nas, što znači da kupovna moć postoji.⁵³

U sljedećem broju 14, objavljenom 15. srpnja 1967. godine, Magda Weltrusky nastavlja s analizom jugoslavenskog modnog tržišta u tekstu 'Postoji li jugoslavenska moda?'. U tom tekstu navodi izjave potrošača, koji se žale na nedostatak proljetnih kaputa početkom ožujka, 'lijepih haljina za korpulentniju ženu četrdesetih godina', te 'svečanih crnih haljina'. Poanta njezina istraživanja je ukazivanje na probleme konfekcije koja proizvodi velike serije, za razliku od krojača koji rade po mjeri.⁵⁴

U broju 21, objavljenom 1. studenog 1967., Weltrusky potpisuje tekst pod nazivom 'Proljeće na jesenskom sajmu'⁵⁵ u kojem opisuje brojne izlagače te daje slikovitu i pomalo komičnu kritiku načina izlaganja: 'Simpatična rješenja, koja su djelovala kao mali eksperimenti, mogla su se vidjeti na štandu subotičke konfekcije 'Željezničar'. Šteta je što je svježina koju eksperiment nosi bila grubo narušena očajnim lutkama koje su sumanutim i raskolačenim očima buljile u promatrače, prisiljavajući ih da potraže lica simpatičnija oku'.⁵⁶

50 'Svijet' broj 9., 1. svibanj 1967., str. 4.

51 'Svijet' broj 9., 1. svibanj 1967., str. 5.

52 'Svijet', broj 13., 1.7.1967., str 8.

53 'Svijet', broj 13., 1.7.1967., str 9.

54 'Svijet', broj 14., 15.7.1976., str. 8.

55 'Svijet', broj 21., 1.11. 1967. str 4.

56 'Svijet', broj 21., 1.11. 1967. str 5.

Magda Weltrusky potiče promociju mladih autora te u broju 22, objavljenom 15. studenog 1967., prikazuje radove naših dizajnera kroz njihove crteže, koje ocjenjuje stručni žiri u sastavu Tilda Stepinski, krojačica i kreatorica, kostimografkinja Jasna Novak i Weltrusky kao modna urednica 'Svijeta'. Najbolji autor odlazi na međunarodna natjecanja mladih kreatora u Helsinkiju i Londonu.

57

Kako navodi Katarina Nina Simončič u radu 'Začetnica modne kritike u Hrvatskoj – Magda Weltrusky': 'Posebno velik doprinos daje 1968. godine kada, recenzirajući ljubljanski modni sajam pod naslovom "Improvizatori nemaju šanse", daje jasne smjernice i kriterije za ocjenjivanje modne produkcije. Evaluacija bi trebala obuhvatiti 'poduzetnost', marketinšku orijentaciju proizvoda na strano tržište, zatim 'osjećaj za inovativnost', poput papirnatih haljina industrije Zelenike iz Zeline, 'visoku kvalitetu obrade', 'estetiku' i 'modnu prezentaciju ili reviju.'⁵⁸

5.2. Modni tekst u 70-tima – Tina, Večernji list, Svijet

Modne tekstove u 70-ima obilježila je Zoja Padovan u časopisu Tina, koji je izlazio od 1971. do 1976. godine i bio namijenjen mlađoj publici, prvenstveno adolescenticama. Retorika i ton teksta su na 'ti', odnosno Padovan se obraća čitateljicama kao da su joj prijateljice. Savjetodavni karakter i bliskost odnosa s čitateljicama karakteristični su za pisanje Zoje Padovan u ovom časopisu. Međutim, kako vrijeme prolazi, modne teme i komunikacija autorice evoluiraju, dajući dojam da časopis 'odrasta' zajedno sa svojim čitateljicama. Od mlade tinejdžerice, čitateljica postupno postaje mlada žena, a tekstovi poprimaju ozbiljniji ton. Večernji list skromno donosi modne događaje, dok pred kraj dekade s radom počinje Ana Lendvaj. U Svijetu vodeće ime i utjecajna novinarka je Magda Weltrusky.

Zoja Padovan u Tini, magazinu za djevojke, uređivala je i pisala rubriku 'Ukorak s... modom'. U broju od 21. srpnja 1971., Zoja piše čitateljicama kako je stiglo ljeto te da će sada imati više vremena za večernje izlaske: 'Kamo? Na prvi ples, ili na proslavu rođendana kod prijateljice, ili... Bit će burno i veselo, uzbudljivo i svečano. Sigurna sam da ćeš i sama poželjeti da što ljepše izgledaš u toj prilici'. Nakon toga, sugerira im da se 'odreknu' traperica i barem za izlaske postanu

57 'Svijet', broj 22., 15.11.1967. str. 21.

58 Katarina Nina Simončič (2021.), 'Začetnica modne kritike u Hrvatskoj – Magda Weltrusky, Zbornik Dana Cvita Fiskovića IX. Žene u/o umjetnosti', str. 168.

dame, odnosno 'lady'..⁵⁹ Preporučuje duge haljine, maramu u kosi i rimske sandale s remenjem. Čitateljicama sugerira da se 'odreknu' traperica i barem za izlasak postanu dame, odnosno 'lady'.

U broju od 18. kolovoza 1971., Zoja se obraća čitateljicama koje idu na izlet. Tekst je dinamičan, s dozom kritike, a ton prijateljski: 'Znam, ideš na izlet! Ne na izlet? Nego? Na week-end? Izvrsno! Nije izvrsno? A zašto? Ne znaš što ćeš ponijeti sa sobom? O joj, joj, joj, joj! Pa nije ti to valjda najteže.'⁶⁰

U temi 'Zašljivilo je pošteno', objavljenoj 5. prosinca 1973., Zoja savjetuje o novim trendovima u jednako ležernom tonu. 'Eh, ta zima! Kakve li nam sve brige ne zadaje? Kao da nije dovoljno razbijati glavu modom koja nam neprestano, kao za inat, donosi neke novotarije. No, što je, tu je. Popričajmo o novim, modernim, toplim i ugodnim kaputima'.⁶¹ Naglašava kako su krojevi postali ženstveniji, ležerniji i komotniji, a suknje sada prekrivaju koljena, što je praktičnije od kratkih suknji.

U tekstu 'Radna odjeća' od 26. studenoga 1974., autorica analizira novi tip haljine, idealan za rad: 'Nove linije haljina su kao stvorene za tipično radne dane. Dovoljno su široke da ne sputavaju slobodu pokreta, lako ih je osvježiti sitnim detaljima tako da uvijek djeluju kao nove.' Autorica također savjetuje koje materijale odabrati za šivanje pregača, ističući da su super moderne te preporučuje rebrasti ili štampani samt, teksas, žersej ili taft'.⁶² Navodi kako je tip pregače idealan model za razne prigode te otkriva kako sada izgleda. 'Naravno, nije to onaj stereotipni toliko puta viđeni oblik pregače. Ponešto je modificiran, izmijenjen, prilagođen 'općim' modnim kretanjima' navodi. Također savjetuje kakav materijal da odabere. 'Olučiš li se na šivenje (napominjem još jedanput da su pregače super moderne), savjetujem ti da izabereš samt (običan rebrasti ili vrlo efektan štampani – na cvjetice teksas platno (za šivenje možeš upotrijebiti i stare traperice), puniji žersej ili taft'.

Padovan u Tini, u temi 'Pretproljetna neizvjesnost' od 28. 1. 1976., piše o modernim trendovima u vezi s materijalima te navodi kako su te sezone poželjni pletivo, pliš i samt. 'Džemperi mijenjaju standardne oblike, postaju širi, puniji, komotniji, nalikuju sve više ugodnim, uvijek rado nošenim

59 'Tina', 21.7.1971., str 7.

60 'Tina', 18.8.1971., str 7.

61 'Tina', 5.12.1973., str. 7.

62 'Tina' 26.11.1974., str 30.

jaknama. Rukavi su dužine 3/4, često zavrnutih rubova, kombiniraju se boje u širokim prugama, a sve više je cijenjeno ručno pletivo (još jedan razlog da što prije svladaš tu vještinu).⁶³ Zoja Padovan, naime, često naglašava važnost ručnog rada, ponajprije pletenja, potaknuta trendovima, ali i popularizacijom pletenine u svakodnevnoj modi. Nadalje, zaključuje da su vrlo popularni prsluci, a u hitove spada onaj prošiven poput 'štep deke'. Ton je prijateljski, savjetodavni, svojoj se čitateljici obraća s 'ti'.

U tekstu 'Raskošno? Skromno? Umjereno!', objavljenom 7. travnja 1976., ton se mijenja te se autorica sada obraća čitateljicama s 'vi'. Savjeti su ozbiljniji, a tema obrađuje naturalne haljine. 'Nerijetko se naturalna haljina traži među blještavim, paradnim večernjim haljinama, ali ona to ipak ne bi smjela biti. Izgubi li šarm mladenačkog izgleda, postaje loša imitacija.' Padovan preporučuje da čitateljice same kreiraju svoju haljinu'.⁶⁴

U tekstu 'Modni semafor: Između jeseni i zime', objavljenom 20. 10. 1976., autorica predlaže komplete i kostime, za koje smatra da će olakšati kombiniranje. 'Klasičan stil kostima čini se da je ove jeseni zaobiđen, a umjesto njih češće su u igri kombinacije s debelim vunanim jaknama ili džemperima. Ono što osvježava i obećava nove, neslućene kombinacije svakako su pruge'.⁶⁵ Zoja Padovan ističe da se pruge nalaze na rukavima, manšetama, rubovima... Dodaje da su trendovske boje smeđih tonova. S vremenom, ton teksta se promijenio – ako je Tina na početku, 1971. godine, bila tek pred ulaskom u pubertet, u svojoj posljednjoj godini izlaska Tina predstavlja mladu ženu, djevojku, adolescenticu koja prema odijevanju ima novi, ozbiljniji pristup.

Za razliku od Tine, Večernji list tijekom 70-ih zauzima ozbiljniji pristup, obraćajući se čitateljima s više distance, bez direktnog obraćanja određenoj dobnoj skupini ili spolu.

Tekst u Večernjem listu pod nazivom 'Model ili noge', objavljen 27. 10. 1971., navodi kako je u hotelu 'Esplanade-Internacional' završen Francuski tjedan, modnom revijom modne kuće Christian Dior. U Smaragdnoj dvorani predstavljene su kreacije, od radne odjeće do vjenčanica. Na reviji su nastupile i manekenke Udruženja manekena Hrvatske (UMAH).⁶⁶

63 'Tina, 28.1.1976., str 30.

64 'Tina', 7.4.1976., str 30.

65 Tina, 20.10.1976., str. 30.

66 'Večernji list', 27.10.1971., str. 13.

U tekstu 'Niski udarci visoke mode', 7. i 8. 8. 1971., bez potpisa autora, piše kako su netom završene modne revije francuskih salona, na kojima su predstavljene nove modne tendencije. Dogodio se i modni skandal jer su neki dizajneri, među njima i Yves Saint Laurent, zabranili ulaz novinarima koji su loše komentirali njegovu prošlu kolekciju. '... započeo je sukob između nekoliko uglednih kreatora i Udruženja profesionalnih novinara za modu, zbog "izigravanja" na štetu nekih urednika listova i radijskih stanica.' Udruženje je prosvjedovalo protiv postupaka nekolicine pariških dizajnera, prije svega Yvesa Saint Laurenta. Žrtve su bili: modna urednica pariškog Mondea, urednik radijske kronike za Europe I, dopisnik New York Herald Tribunea i jedan urednik pariškoga Combata'.⁶⁷

Dalje, tekst ističe rivalstvo između talijanskih i francuskih modnih kuća te kako francuska visoka moda odbija priznati rast talijanske kvalitete u svijetu dizajna. Neki francuski dizajneri čak su uvjerali publiku da su oni izmislili minicu. Talijanski dizajneri, s druge strane, odlučili su predstaviti svoje kolekcije tjedan dana prije Parižana. Tekst se također osvrće na zanimljivu smjenu na modnoj sceni, odnosno kraj vladavine visoke mode, pri čemu ulična moda od kraja 60-ih godina postaje glavni uzor. Francuski mediji poput Figaroa našli su se na 'crnoj listi' jer su pisali da inozemne revije ističu jednostavnost i eleganciju modela. Monde zaključuje da je visoka moda sve više ugrožena konfekcijom koja često pruža jednaku eleganciju za znatno nižu cijenu.

Tekst Visoka moda, objavljen 22. 8. 1973., izvještava da je u Trogiru osam dana trajao međunarodni modni festival Modefest-International. 'Srednjovjekovna arhitektura bila je pozornica modnog svijeta, privukavši pažnju brojnih foto-reportera, novinara, modnih dizajnera, modne industrije te velikog broja domaćih i stranih turista.'⁶⁸

Tekst Moda iz Zagreba, objavljen 27. 10. 1975. s potpisom autora D. Pavića, izvještava da su se zagrebački obrtnici prvi put nakon pet godina predstavili s modnim revijama, pod pokroviteljstvom Privredne komore Zagreba, a u organizaciji Udruženja obrtnika grada Zagreba. Revije su održane u hotelima 'Esplanade-Internacional' i 'Zagreb-Interkontinental'. Bilo je osamdeset sudionika, među njima su bili krojači, krznari, postolari, pletači, šeširdžije, zlatari, frizeri... Revije su održane u hotelima 'Esplanade-Internacional' i 'Zagreb-Interkontinental'.⁶⁹

67 'Večernji list', 7. i 8.8.1971., str. 7.

68 'Večernji list' 22.8.1973., str. 12.

69 'Večernji list', 27.10.1975., str 15.

Konačno, Ana Lendvaj uvodi autorsku kritiku u 'Večernji list' u temi 'Uz modnu reviju zagrebačkih obrtnika: Tko 'kreira' ukus?', 29. i 30. listopada 1977. Bavi se pitanjem modne industrije koja je, čini se, u svojevrsnom kaosu. Naime, nabraja niz proizvođača raznih profila, čime podiže modni tekst na novu razinu. Bavi se pokušajem definiranja naše modne scene, odnosno tko se sve na njoj predstavlja. Reviju organizira Udruženje obrtnika grada Zagreba, a pokrovitelj je Privredna komora Zagreb. 'U dvobojima 'prognanog i ustoličenog' modela sudjeluju: modna industrija – konfekcija, obrtnici modnih struka – 'butik-majstori', masa neregistriranih 'šivača' i naponi spretnih ili nespretnih naših pokušaja na kućnim 'singericama', 'pfaffericama' i sl.', navodi Lendvaj.⁷⁰ Za potrebe teksta, Lendvaj je razgovarala s predsjednikom Izvršnog odbora Revije, Nikolom Markovićem, pročelnikom sekcije krojača Salimom Šabićem i koordinatorom Igorom Prizmićem. Postavlja pitanje o našoj kulturi odijevanja i kako bismo je mogli definirati. Navodi da u Zagrebu na taj dan djeluje oko 7.000 obrtnika, čak 17 na tisuću građana. Opisuje situaciju na modnoj sceni i spominje kako kupac iz naše države za modom odlazi u susjednu Italiju. 'Situacija je zasad sljedeća: naši proizvođači modnih tkanina (cijenjeni i traženi u svijetu) rade i za obrtnike i za konfekciju. Događa se da tkaninu, koja u svijet predstavlja modni 'hit', konfekcija ne otkupljuje, uzimaju je obrtnici za svoje butike, ona se izvozi i... modele izrađene iz tih tkanina kupujemo u buticima (jer su moderni) ili, pak, u inozemstvu', navodi Lendvaj.⁷¹ Autorica također pojašnjava razliku između konfekcije i obrtnika, ističući da obrtnici rade u malim serijama, dok konfekcija proizvodi u velikim serijama, što stvara 'nehumanu, neukusnu uniformiranost ili ograničen izbor'. Modnoj sceni pristupa kritički, zaključujući da bi obrtnici-kreatori mogli podići kulturu odijevanja.

U časopisu 'Svijet' tijekom 70-ih godina, karijeru autorice modnih tekstova nastavlja Magda Weltrusky. Njezin tekst pod nazivom 'O koži i ispod kože', objavljen 3. ožujka 1976., donosi priču o međunarodnom tjednu kože i obuće koji je te godine okupio više od 300 izlagača iz čak 11 zemalja. Dodaje kako je taj sajam jedan od najvažnijih u Europi.

Detektira trend da će sljedeća jesen biti 'u znaku naglašenih prošiva (štepova) na čizmama, polucipelama i torbicama s izrazito sportskom crtom'.⁷² Pohvalila je čizme 'Josipa Kraša' iz Karlovca, koji je izlagao u okviru udruženja 'Zinko'. Za najbolju kolekciju navodi 'Peko', jer su predstavili kompletnu, jasno izloženu kolekciju. Loše su u njezinoj kritici prošli oni za koje smatra

70 'Večernji list' 29. i 30. 10. 1977., str 11.

71 'Večernji list' 29. i 30. 10. 1977., str 11.

72 'Svijet', 3.3.1976., str 5.

da proizvode ljepše cipele nego što su ih prikazali na sajmu, a nemarni su prema posjetiteljima. To su kompanije Leda, Koštana i Derventa. Za Borovo kaže da im je štand lijepo uređen, no izložbeni primjerci nisu dobro prikazani i otkrivaju 'nažalost ukus najšireg sloja kupaca'. Neke izlagače hvali, a druge kritizira, no na kraju zaključuje da je žiri za nagrade imao dosta posla jer smatra da proizvođači sami šalju ono što žele da se natječe, stoga to možda i nije potpuno ravnopravna 'borba'.

Weltrusky u tekstu 'Hvar, ljubavi moja', objavljenom 15. rujna 1976., obrađuje Internacionalni Modifest koji je održan u Hvaru. Autorica hvali kreacije i uspoređuje ih s onima iz Rima ili Pariza. Na pisti su gostovala imena iz stranih zemalja, uključujući Austriju, Meksiko, Novi Zeland, Italiju i Francusku.⁷³ No, pristup oblikovanju teksta je pjesnički i emotivan, otkriva vlastiti doživljaj višednevne ceremonije koja na nju ostavlja snažan dojam, ne samo modni. Opisuje i samu lokaciju, otok Hvar, koji naziva 'iskričavo žutim svjetlima', dok je nebo 'tamnoplavi turban'. Nadalje, navodi kako se u luci iskrcala 'gospođa Moda'.⁷⁴ Tekst također spominje niz stranih autora koji su sudjelovali na Modifestu, koristeći razne pjesničke slike, ponekad humorne. Ističe kako je jedan od autora, Indijanac Gregory Christmas, stigao 'avionom, a ne na konju'. Nastavlja komentiranjem stranih modnih dizajnera koristeći usporedbe poput: 'Manfred Vogel, kreator, odijeva svoje muškarce u neka čudna kimona, izrasla bez sumnje na stablu secesije.' Na kraju teksta spominje i naše dizajnere, uz kraće osvrt. Naši su 'izvrsni', s pohvalama ne samo za organizaciju već i za sam otok koji je očito ostavio snažan dojam na autoricu.

U tekstu 'Odijevanje u škripcu', objavljenom u časopisu Svijet 29. rujna 1976., Weltrusky komentira Zagrebački velesajam na kojem se te jeseni predstavilo 6200 stranih i domaćih izlagača raznih profila, no fokusira se na odijevanje. Našu ponudu ocjenjuje 'prosječnom', navodeći da se taj jesenski velesajam nalazi 'u škripcu', odnosno između drugih sajмова u Zagrebu, Ljubljani i Beogradu. Smatra da nedostaje izlagača koji bi birali ovaj sajam, jer se većina odlučuje za druge. Kritizira nedostatak dobrih izvođača te smatra da je Varteks postao 'provincijska konfekcija', dok je zagrebačka 'Zora' predstavila divnu kolekciju novih uzoraka i najljepšu prugastu tkaninu na sajmu.⁷⁵ Tekst završava pozitivnim tonom, s nadom da ovo neće biti konačan ishod, iako autorica navodi da ženskoj silueti predstavljanoj na sajmu nedostaju kreacije kuća i obrtnika koji su sada izostali, ali će se predstaviti na beogradskom sajmu.

73 'Svijet', 15.9.1976., str 18.

74 'Svijet' 15.9.1976., str 18.

75 'Svijet', 29.9.1976., str. 23.

U tekstu objavljenom 13. listopada 1976., Weltrusky predstavlja izložbu 'Halje' književnice Marije Barbarić-Fanuko, održanu u Muzeju za umjetnost i obrt. Predmete koji su predstavljeni opisuje pjesničkim izrazom. Navodi kako te 'pletene fantazmagorije' treba doživjeti opipom i 'milovati da biste otkrili tajne velike, jednostavne ljepote koju dan gradi, a noć razgrađuje'.⁷⁶

Umjesto da pletenjem napravi haljine, autorica je, prema Weltrusky, stvorila nešto 'nezavisno, što živi samostalno bez ikakvih uvjeta i prisila.' Predmet može biti na tijelu, ali i bez njega, i time ne gubi na vrijednosti. Autorica teksta prozvala je te radove tapiserijama bez rukava, koje donose 'veličanstveni mir, ravnotežu duha i tijela.' Magda donosi modnom tekstu snažnu pjesničku i emotivnu crtu te autore doživljava na intiman način, ne ustručavajući se opisati kako je sve to dojmljivo. Osim profesionalnog osvrta, prisutan je i osobni.

U tekstu 'Malo više solidarnosti', objavljenom 5. studenoga 1976., Magda Weltrusky obrađuje tradicionalnu reviju Udruženja i komentira kako je ručni rad sve manje cijenjen, a s njime i obrtnik kao stvaralac. To opravdava činjenicom da na tom godišnjem skupu opet nedostaju neki iznimni radnici..⁷⁷ Za dobru kolekciju i prezentaciju pohvaljuje Nikolu Markovića s tkaninama zagrebačke tvornice Zora. Dodaje da je kolekcija odlično zaokružena modnim dodacima, obucom Mladena Baćanija i torbicama Vlade Popovića. Također navodi slične primjere i hvali neke autore koji su shvatili koncept revijske kolekcije. Kritizira nedostatak večernih kreacija u sklopu kolekcije. Smatra da su krzna ključni elementi revije i naglašava svoje osobno, ne samo profesionalno, divljenje. Hvali autore koji su predložili čak i bikini od srebra, koji je predstavio Pal Lekaj. Revija je obogaćena čitanjem poezije u pauzi, za što je bio zadužen Rade Šerbedžija. Na kraju, autorica hvali manifestaciju, ali opet aludira da bi trebalo biti više domaćih autora koji zaslužuju biti na toj pisti.

5.3. Modni tekst u 80-tima – Svijet, Danas, Večernji list

U jednom trenutku tri osobe koje ovaj rad istražuje radile su u istoj redakciji – 1986. godine glavna urednica časopisa 'Svijet' bila je Đurđa Bartlett (djevojački Milanović), a u uredništvu su bile Magda Weltrusky i Zoja Padovan. Weltrusky je bila urednica mode, a u broju 3.1.1986. objavljeno je da je zamjenica glavne urednice bila Zoja Padovan. U to vrijeme Ana Lendvaj radila je u 'Večernjem listu' i nije mijenjala redakciju.

⁷⁶ 'Svijet' 13.10.1976., str. 12.

⁷⁷ 'Svijet' 5.11.1976., str 13 .

Utjecajno 'pero' magazina 'Svijet' Magda Weltrusky u tekstu objavljenom 3.1.1986. pod nazivom 'Živjeti raskopčano kao kaput' obrađuje rad modnog dizajnera Davora Klarića. Autorica ga opisuje ne samo kao ključnu ličnost novoga zagrebačkog modnog vala, već spominje i njegov hobi – strast pečenja kolača.⁷⁸ O modnom dizajneru piše kroz brojne pjesničke slike i emotivne opise, poput 'njegovi se kolači ne drže nikakvog recepta, njegovi nekonvencionalni modeli odudaraju od bilo kakvog pravila'. Nastavlja tvrdnjom kako on 'gradi izazove kao što nebo radi munje'. Opisuje ga kao autora koji zna stvoriti avangardnu kreaciju, ali i sanjara otvorenih očiju. Ovim tekstom autorica ne samo da naglašava vlastiti pjesnički pristup predstavljanju kreativne osobe, već donosi i njegov unutarnji svijet koji prethodi stvaranju kreacija. Bitan je taj specifičan karakter osobe, karakterističan za umjetničke duše.

U tekstu objavljenom 14.2.1986. pod nazivom 'Modni kreator – diktator ili sluga?', Magda Weltrusky otvara temu o položaju osobe koja potpisuje dizajn u modnoj industriji. Pita se tko je ta osoba u lancu proizvodnje, koliko je važna i što točno radi. U nekoliko tema daje mogućnost mnogim dizajnerima toga doba s područja Jugoslavije da objasne kako i što rade. Jedna od kreatorica koja objašnjava svoj rad i kako se osjeća u tom modnom proizvodnom lancu je Vita Wintersteiger iz Kamenskog.⁷⁹ Ova kreatorica košulja radi već 18 godina i smatra da je kupac uvijek u pravu, no kreator se svojim idejama i nadahnućem mora nametnuti. Serijal o modnim kreatorima ima pet dijelova, a peti je objavljen 11.4.1986. U uvodu tog teksta autorica otkriva da neki modni kolektivi koji su mogli sudjelovati u anketi nisu dali kreatorima priliku da se izjasne, dok neki čak ni nemaju. Ipak, niz priča otkriva raznolikost i nedovoljnu definiranost modnog kreatora u tom ciklusu kulture odijevanja, koji ima nezamjenjivu ulogu u modnom proizvodnom lancu.

Magda Weltrusky u tekstu 'Ottavio Missoni: Uhvati modu u letu', objavljenom 20.6.1986., piše o atletičaru koji je, kako bi nešto zaradio, počeo proizvoditi trenirke i sa suprugom Rositom pokrenuo posao. Tada je to već bila uspješna modna kompanija Missoni, poznata diljem svijeta. Weltrusky potpisuje intervju s osnivačem Ottaviom Missonijem te naglašava da je riječ o fenomenu, čak više nego o modnoj kompaniji. Njezina su pitanja pomalo pjesnička – jedno od njih razmatra kako bi 'idealno bilo stvarati modu oslobođenu svih utjecaja'.⁸⁰ Zaključuje da bi nas to odvelo 'u modu iz retorte, čistu, aseptičnu, lišenu tradicije i premalo humanu'. Potom modnog autora pita što je

78 'Svijet' 3.1.1986., str 28.

79 'Svijet', 14.2.1986., str. 26.

80 'Svijet', 20.6.1986., str. 7.

utjecalo na njegov rad. On odgovara da je na njega utjecalo sve, od prijatelja do načina života, kulture, slika, muzeja... Pričaju i o samoj modi, a autorica ga pita direktno što je za njega moda. Poznati modni autor odgovara da je za njega moda 'nešto prolazno'. U intervjuu otkriva da smatra da neke osobe imaju ono nešto po čemu se žene s urođenom elegancijom odmah primijete. Autorica u pitanjima navodi kako je moda tih godina pod utjecajem japanskih dizajnera koji su uveli novu estetiku, na što Missoni otkriva da jako cijeni Isseya Miyakea. Missoni u intervjuu otkriva niz detalja, među kojima i da sebe ne smatra umjetnikom, već zanatlijom, te obožava dodirivati tkanine, promatrati boje i kombinirati ih na vlastiti način. Za posao i uspjeh kaže da je bitno 'biti ustrajan'.

U tekstu objavljenom 5.12.1986. pod nazivom 'Koža na kožu', Magda Weltrusky piše o kreatorici Bibijani Klinec iz Varaždina čije se kreacije od kože i krznenih ostataka prodaju diljem Europe. Navodi kako su se njezini modeli istaknuli na tada održanom Tjednu mode u Zagrebu. U svojoj maniri, autorica teksta daje mogućnost autorici mode da se umjetnički izrazi, odnosno Klinec otkriva kakva je njezina vlastita osobnost i karakter. Ovime Weltrusky ponovno dokazuje da je zainteresirana ne samo za modne kolekcije i odjeću, već i za osobu koja stoji iza njih.⁸¹

U tekstu 'Džungla na asfaltu', objavljenom u Svijetu 22.9.1989., Magda Weltrusky piše o trendu životinjskih motiva. U tekstu se referira ne samo na uzorke na odjeći koje su strani dizajneri Versace, Ferre i Armani predstavili za tu sezonu, već opisuje i vlastiti doživljaj samog motiva. Navodi da će se te sezone 'čuti rikanje egzotičnih mačaka snažnije nego iz krvavih rimskih arena prije dvije tisuće godina, u kojima su zagrljeni umirali zvijer i gladijator'.⁸² Nastavlja s pjesničkom slikom zagrljaja, no na mnogo nježniji način – ramena žena tih dana obavijati će odjeća s animalnim motivima. Osim o recentnim modnim zbivanjima, autorica piše i o nekadašnjim, uspoređujući nove ikone s 'holivudskim leopardom četrdesetih godina Dolores del Rio', nekada poznatom meksičkom glumicom. Ona joj služi kao još jedna vizualna priča, inspiracija koja ponovno vodi do današnjeg vremena u kojem je današnja žena 'moćna snažna mačka koja se buni, grebe, bijesni, koja svjesno stilizira tu posuđenu životinjsku kožu, ornamentizira je...'.⁸³ Detektira i jedan 'problem' suvremene mode, kako kaže, a to je da ona počiva na kontrastima, 'jer biće modernog čovjeka nije jedinstveno i jer se lomi pod pritiskom suprotnih struja koje njime haraju'. Pritom objašnjava na što se referira – kontraste duge i kratke suknje, potrebu da se tijelo otkrije i istovremeno pokrije, suprotnost starog i novog.

81 'Svijet' 5.12.1986., str 31.

82 'Svijet', 22.9.1989., str 35.

83 'Svijet', 22.9.1989., str 35.

U tekstu 'Dvije tisuće samoborskih lutaka', objavljenom 17.11.1989. u 'Svijetu' na stranici 37., Magda Weltrusky bavi se temom proizvodnje lutaka, uvodeći nas u temu kroz jednu od svojih karakterističnih poetskih slika. Tekst započinje tvrdnjom kako 'svako stvaranje u sebi nosi nešto kozmičko. Božanska iskra paluca i u najbanalnijem predmetu, u trenutku kad se oblik magičnog rađa iz amorfne mase i počinje živjeti'.⁸⁴ U predmetima, autorica vidi mnogo više od materijalnosti, puštajući da ideja lutaka otvori neke njezine druge emotivne svjetove. Kada napokon prelazi na samu temu lutaka, otkriva da se one proizvode u 'Mulaži' u Samoborskim Novakima. Navodi kako lutka, kojoj tepa da je poput gazele i koja će biti odjevena po najnovijoj modi, nastaje ručno, i to u osam faza. Nakon što se dijelovi izvade iz kutije, slijedi uređivanje, a autorica primjećuje kako 'posvuda okolo leže ispremiješani trupovi, ruke i noge, čekajući svoj red za kozmetičku obradu'. Nakon 'salona za uljepšavanje', lutke odlaze na put; kupuju ih kompanije iz stranih zemalja, poput Njemačke, Švicarske i SSSR-a. Te poliesterske figure namijenjene su 'visokoestetiziranom društvu', a u njima, baš kao i u svemu drugome, autorica pronalazi posebnu priču i životnu inspiraciju.

Časopis 'Svijet' bio je orijentiran prema ženskoj publici, ali su modni tekstovi koji su ostavili snažan trag objavljavani u političkom tjedniku 'Danas'. U njemu je radila Đurđa Milanović, koja je modne tekstove objavljivala 1984., 1985. i 1987. godine.

U broju 'Danasa' 112, koji je izašao 9.4.1984., Đurđa Milanović javlja se iz Pariza s tekstom 'Djevojčica u tatinom odijelu', u kojem piše o trendovima za jesen/zimu 1984.-1985. U podnaslovu objašnjava kako se ženama predlažu prevelika odijela u kojima 'svaka žena može izgledati fragilno'.⁸⁵ Osim što su dizajneri na revijama u Parizu, Milanu i Londonu predstavili široke forme i krojeve koji dokazuju da je 'veliko' sljedeći modni trend, autorica primjećuje i publiku koja se također uređuje prema tim pravilima. Sve to dokazuje da 'androginitet nije samo u zraku, već i na ulici'. Autorica dalje objašnjava i analizira taj trend kroz povijesne reference, od Julie Andrews u filmu 'Victor, Victoria' do Davida Bowieja i Annie Lennox. Autorica trend promatra kao dio vremena u kojem nastaje, svrstavajući ga u širi kontekst. Njezin diskurs je aktualan i sveobuhvatan, pokazujući kako se moda mora promatrati kao dio nekog većeg 'projekta'. U analizi navodi dva aspekta igre – odijelo i tijelo.⁸⁶ Kritizira svijet manekenki, njihovu ispijenost i mršavost stavlja u isti 'paket' kao i

⁸⁴ 'Svijet', 17.11.1989. str. 37.

⁸⁵ 'Danas', 112, 9.4.1984., str. 63.

⁸⁶ 'Danas', 112, 9.4.1984., str. 63.

tu androginu modu; uvjetovane su jedna drugom. Ipak, naglašava kako i ta androgina ikona može biti ženstvena navečer, odnosno kad god poželi. Tako moda, zapravo, može biti i igra okvira koji poželimo, odijevanjem tumačimo viđenje vlastite osobnosti. Nastavlja komentiranjem pandana s muške strane – Jean Paul Gaultier i njegovo feminiziranje muškaraca u to je vrijeme bilo pomalo šokantno; ljudi su znali izlaziti s revija.⁸⁷ Uz androgini stilski format, autorica navodi i činjenicu da su revije sve više postale 'teatar, i to onaj spektakularni'. Važnost revije je, dakle, i u tome da publici predstavi ne samo vlastite stilske ideje, već i svoje snove.

U broju 'Danasa' 113, objavljenom 16.4.1984., Đurđa Milanović obrađuje temu pod naslovom 'Školski primjer škole za dizajn'. Tekst predstavlja Zavod za dizajn tekstila i odjeće pri Tehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, danas poznatom kao Tekstilno-tehnološki fakultet. Autorica opisuje rad i pripreme studenata za modnu reviju unutar sveučilišta. Ističe važnost slobode razmišljanja u kreativnom radu i postavlja pitanje je li moguće zadržati takav pristup, bez da bude podložan pomodnosti ili tržišnim mehanizmima.⁸⁸ Fakultetska predstojnica Zavoda za dizajn, Zlatka Mencl Bajš, objašnjava kako osobni stil i kreativnost razvijaju kroz individualni pristup. Tekst raspravlja o poslovnim opcijama koje se otvaraju studentima nakon završetka studija, naglašavajući važnost jačanja domaće modne scene i vidljivosti domaćih autora na međunarodnoj sceni.

U broju 117 'Danasa', objavljenom 15.5.1984., Đurđa Milanović piše o krojevima i materijalima budućnosti u tekstu pod nazivom 'Odjeća za sva godišnja doba'. Bavi se novim tehnologijama u odjevnoj industriji, ističući kako će u budućnosti postojati kompjuterizirani materijali koji neće ovisiti o godišnjim dobima te će se moći nositi tijekom cijele godine. Optimistično piše o intuitivnoj modi koja nije daleko, spominjući talijansku firmu koja je već proizvela odjevne predmete sa solarnim ćelijama te torbice od materijala otpornih na ekstremne temperature.⁸⁹

Navodi i mogućnost da će u budućnosti odjevni predmeti biti lijepljeni umjesto šivani. Citira Jeana Paula Gaultiera, koji predviđa promjene u razvoju novih materijala i konstrukciji tkanine, uključujući nove vrste ljepljenja. Nadalje, navodi gumu kao materijal koji u to doba postaje 'najnormalniji odjevni materijal', a sve to zahvaljujući mogućnostima obrade samog materijala. Spominje autore koji ga koriste; primjer su Talijani Krizia i Gianni Versace te japanska dizajnerica

87 Danas, 112, 9.4.1984., str. 64.

88 Danas, 113., 16.4.1984., str. 49.

89 Danas, broj 117., 15.5.1984., str. 63.

Rei Kawakubo. Naglašava i prednost metala, jer je moguće napraviti pletivo od niti čelika i vune. Suvremene tehnologije obrade materijala unaprijedile su modnu industriju te, osim što su, naravno, donijele novu estetsku dimenziju odjevnom predmetu.

U broju 'Danasa' 120., koji je izašao 5.6.1984., Đurđa Milanović potpisuje tekst 'Odišlo kao izgled ili stil', o priredbi u Multimedijalnom centru Studentskog centra u Zagrebu. Autorski projekt su potpisale jedna od novinarki, čiji rad istražuje ovaj rad, Ana Lendvaj, zajedno s modnom dizajnericom Mirjanom Kalenić. Priču započinje likovima Oscara Wildea i Baudelairea, koji su u svoje vrijeme šokirali i iznenađivali publiku svojim odijevanjem. Autorica teksta ističe kako to danas više nije slučaj, jer se 'u sveopćoj eri demokratizacije socijalizirala i ekstravagancija u izgledu'. Tekst obrađuje trodnevnu akciju pod nazivom 'Modni kazetofon – izgled ili stil',⁹⁰ te se bavi pitanjem retorike odjavnog izraza, naglašavajući kako je 'odijelo uvijek predmet materijalnog i simboličkog ulaganja'. U tom kratkom vremenu, simbolički aspekt odjeće bio je snažniji i važniji od materijalnog, pa je 'izgled bio 'glasniji' i raznolikiji'. Program događanja uključivao je razne tribine, revije, projekcije i slične formate.⁹¹ Autorica citira Anu Lendvaj, jednu od suorganizatorica projekta: 'Htjeli smo upozoriti na medijski pomak – disperziju pažnje koja je modi (i videu) omogućila neočekivan dignitet, priznajući joj umjetničke vrijednosti. Osamdesete su, naime, startale kao svojevrsni predah u odnosu na prethodna ekspanzivna, ponegdje intenzivna pa čak i revolucionarna razdoblja (osobito u glazbi), što je oslobodilo recepcijsku pažnju'. Nadalje, autorica navodi da su se istaknuli pojedini autori, poput Ozrena Žuneca, koji modu shvaća kao impuls za stvaranje novog mišljenja. Organizatorica Mirjana Kaletić predstavila je vlastite kreacije kroz modne fotografije, a potom i na manekenkama, uz glasnu glazbu. Također spominje Vlastu Delimar, koja je 'sjajno vizualizirala tezu da svaki 'image' nosi određenu poruku i posjeduje vlastitu semantičku vrijednost'.

U broju 'Danasa' 136., 25.9.1984., Đurđa Milanović objavljuje tekst 'Plastika kao alternativa', u kojem predstavlja viđeno na jesenskom međunarodnom zagrebačkom Velesajmu, uključujući sandale napravljene od plastike. Iako ih isprva komentira negativno, navodeći kako 'plastika zamjenjuje kožu kao nužno zlo, i to s puno kompleksa', autorica priznaje da je plastika ne samo budućnost već i sadašnjost, jer je mnogima jedino to dostupno.⁹² Kako tekst napreduje, ton postaje pozitivniji – autorica primjećuje da ljude vesele šarene plastične cipele te navodi da 'ljudi slobodno

90 'Danas' br. 120., 5.6.1984., str 67.

91 'Danas' br. 120., 5.6.1984., str 67.

92 'Danas', br. 136., 25.9.1984., str 63.

pristupaju tom proizvodu jer znaju da si ga mogu priuštiti'.⁹³ Ovdje se pojavljuje i nadimak za te plastične cipele, poznate kao 'jelly shoes', koje izgledaju poput gumenih bombona. U tekstu se opisuje uspjeh tih cipela, za koji su zaslužna brazilska braća Pedro i Alexandre Grendene. Prvotno su se bavili obiteljskim biznisom proizvodnje plastičnih košara, ali su se preusmjerili na cipele i stvorili globalni hit. Do vremena pisanja teksta, njihova tvornica zapošljavala je 2000 radnika, a dnevno su proizvodili 150.000 pari cipela. Cipele su se u Brazilu zvale Melissa, u Americi Grendha, a u Francuskoj 'jelly shoes'.

U broju 'Danasa' 142., 6.11.1984., Đurđa Milanović objavljuje tekst pod naslovom 'Kratko ili kako hoćete', koji se bavi povratkom minice u modu, ali u sasvim drugom kontekstu nego 1960-ih. Objlašnja kako nova minica, s potpisom Giorgia Armanija, više nije simbol slobode i ulice, već ekskluzivnosti i luksuza, dostupna samo bogatijima. Autorica zaključuje kako minica sada služi kao strategija za osvajanje tržišta, a ne kao plod mašte kreatora. Analizira modnu scenu i uspoređuje Italiju i Francusku s Londonom, zaključujući da su londonski modni kreatori ponudili slobodnije i jednostavnije oblike odjeće, za razliku od talijanskih i francuskih dizajnera..⁹⁴

U tekstu objavljenom u broju 145, 27.11.1984., Đurđa Milanović potpisuje temu pod nazivom 'Blijedi susret Talije i mode', o Tjednu mode Zagreb 1984., koji je održan od 13. do 17. studenoga u zagrebačkom HNK. Autorica ističe kako je na reviji nedostajalo 'snova', odnosno, kreatori su predstavili odjeću, ali ne i vlastite vizije te ono što je neopipljivo, a bitno za modnu reviju. 'Zagrebačke su zanatlije skrojile haljine, ali ne i snove o njima, jer snovi se ne kroje od tako prozaičnih stvari kao što su vlakna, tkanina i dugmad'.⁹⁵ Tjedan mode, prema navodima autorice, preselio se u HNK iz hotela Interkontinental. Nastupili su različiti akteri – modni obrtnici, konfekcija, članovi ULUPUH-a i studenti Zavoda za dizajn tekstila i odjeće pri Tehnološkom fakultetu. Autorica smatra da je prisutan malograđanski okvir, jer moda nije samo duljina suknje, već ima kulturnu, povijesnu i estetičku važnost. Također primjećuje da je na revijama prisutna pretjerana 'Barbie estetika'. Navodi da se revije u velikim modnim centrima poput Milana i Pariza održavaju u halama i šatorima, bez ikakvih kompleksa. Komentira kako se ove revije još više 'udaljavaju' od gledatelja te nedostaje energičnosti i neke snažne, naelektrizirane atmosfere.

U tekstu objavljenom u broju 167, 30.4.1985., pod naslovom 'Kradljivci statusnih simbola', Đurđa

93 'Danasa', br. 136., 25.9.1984., str 64.

94 'Danasa', br. 142., 6.11.1984., str 64.

95 'Danasa', br. 145. 27.11.1984., str 63.

Milanović piše o krađama koje su počinile mlade talijanske bande, otimajući svojim tinejdžerskim vršnjacima skupe cipele i fine čarape. Banda im na ulici prepadom oduzima Moncler jakne, Timberland cipele i Burlington čarape.⁹⁶ Čak su neki članovi bande uhapšeni i novčano kažnjeni. Autorica navodi kako ove krađe dokazuju da se odnos prema odijevanju mijenja. U tekstu donosi i izjave mladih čiji roditelji mogu kupiti Timberland cipele. Oni ističu da im se te cipele sviđaju jer su kvalitetne i, među ostalim, ne može ih svatko kupiti.⁹⁷ Ovo je, prema autorici, definicija statusnog simbola – nešto što nije dostupno svima. Takav predmet postaje 'zabranjen', pa i poželjniji nego prije, čime logično postaje više od obične cipele. Nadalje, autorica zaključuje da kada lopov nekome oduzme te cipele, ne uzima samo statusni simbol, već žrtvu i ponižava. To je, kako ističe, 'iščašena potreba koju je nametnulo društvo obilja, da svatko mora i može biti bogat'. To je, zapravo, osnovna ideja potrošačkog društva.

U tekstu objavljenom u broju 174, 18.6.1985., pod naslovom 'Važno je biti šaren i uzbudljiv', Đurđa Milanović obrađuje temu dekorativnosti koja je postala karakteristična za umjetnost, ali i modu. Autorica povlači usporedbe dezena na tekstilu s umjetničkim djelima Jasona Pollocka, Paula Kleea, Paula Gauguina i Matissea.⁹⁸ Trend vremenski povezuje s tridesetim godinama prošlog stoljeća, kada su 'moda i umjetnost sretno koegzistirale u tkaninama Else Schiaparelli, koje je dizajnirao Dali, u modelima koje je Cocteau kreirao za Coco Chanel te u materijalima čiji je desen zamislio Matisse'. Današnju situaciju opravdava činjenicom da je svijet pod snažnim utjecajem vizualnih podražaja, poput televizije, videa i reklama. Uz to, utjecaj dezena osjeti se i na feminizaciju muškog odijevanja, kroz floralne kravate i slične elemente.⁹⁹ Autorica zaključuje da se time ženstvenost vraća u fokus te da je kraj crno-bijelim strogim formama, koje su sada zamijenjene šarenilom i vizualno atraktivnijim kombinacijama.

U tekstu objavljenom u broju 193, 29.10.1985., pod nazivom 'Indijski pohod na Zapad', Đurđa Milanović razmatra snažan utjecaj indijske kulture kroz razne modne kolekcije i predmete. Najveći utjecaj zapravo se događa u SAD-u, gdje se održava Festival Indije u brojnim američkim gradovima, predstavljajući razne oblike umjetnosti s indijskim potpisom.¹⁰⁰ Cilj je promjena imidža te velike zemlje, a njezin potencijal prikazuje se kroz kulturu i bogatstvo. Jedan od najzanimljivijih modnih događanja bit će izložba posvećena indijskim dvorskim kostimima iz 19.

96 'Danas', br. 167., 30.4.1985., str 62.

97 'Danas', br. 167., 30.4.1985., str 63.

98 'Danas', br. 174., 18.6.1985., str. 62.

99 'Danas', br. 174., 18.6.1985., str. 64.

100 'Danas' br. 193., 29.10.1985., str 63.

stoljeća, koju će Diana Vreeland otvoriti u Metropolitan muzeju u New Yorku. Ipak, kada je riječ o inspiraciji, zapadni dizajneri više se okreću muškom statusnom odijelu nego sariju – inspirira ih muški komplet: 'jakne, tunike, hlače, turbani poput onih maharadže ili pandita'.¹⁰¹

Tijekom 1980-ih, Ana Lendvaj započinje aktivnije pisanje za Večernji list, gdje moda poprima ozbiljnije 'lice'.

U tekstu objavljenom u dvobroju od 19. i 20.5.1986., pod nazivom 'Deset modnih priča', Ana Lendvaj obrađuje simbiozu mode i umjetnosti na relaciji Ljubljana – Zagreb – Beograd, elaborirajući tezu kako su 'osamdesete godine aktivirale transfuziju između mode i modne alternative, potom i u odnosu mode i umjetnosti'.¹⁰² Autorica tematizira pojam margine kao nečega što nije samo rubno, već i ključni faktor u stvaranju novih ideja, te navodi kako je moda za svijet umjetnosti bila upravo to – margina. Povezuje to s alternativom i zaključuje da je stvoren dijalog između mode, alternative i umjetnosti. Ovaj dijalog predstavila je ekipa Studentskog kulturnog centra kroz akciju 'Fashion show', na kojoj je održan okrugli stol pod nazivom 'Umjetnost i moda'. Na njemu je sudjelovala i Đurđa Milanović, koja je naglasila da su nastupi na toj manifestaciji nalikovali 'kazalištu bez teksta', odnosno performansu. Lendvaj prenosi Milanovićine riječi kako su deset prikazanih modnih priča zapravo bile 'reakcija na materijalno stvaralaštvo, luksuzna imaginacija u siromašnoj izvedbi'. Komentirala je svakog autora, od Snježane Vege do Davora Klarića, ističući da ovakva predstavljanja nemaju komercijalni predznak, već su 'artistički pristup modi'.

U dvobroju Večernjeg lista od 12. i 13.2.1983., Ana Lendvaj u tekstu pod nazivom 'Modna greška ili pogodak!' raspravlja o novoj modnoj misli koja ne polazi od crteža kreacije, već od same tkanine. Navodi kako se u modu uvukla avangarda, koja je promijenila mišljenje o odijevanju, dodajući da je uspostavljena 'subjektivistička koncepcija mode – poimanje mode kao projekcije čovjekova duha u svijet', što je, u našim okolnostima, gotovo inverzija ustaljenog pristupa modi.¹⁰³ Za potrebe teme, autorica uzima izjave od nekoliko stručnjaka: Tonči Vladislavić, stručni suradnik Odjela za dizajn zagrebačke Više škole za tekstil i odjeću; Vladimir Rudinski, krojač; Matija Vujica, kreatorica i vokalna solistica rock grupe 'Trotakt projekt' iz Metkovića; te Mirjana Kalenić, kreatorica koja radi pod imenom 'Kalmir'. Autorica obrađuje teoriju prema kojoj je došlo novo vrijeme materijala, pri

101 'Danas' br. 193., 29.10.1985., str 64.

102 'Večernji list', 19. i 20. 5. 1986., str 13.

103 'Večernji list', 12. i 13.1983., str. 11.

čemu odjeća više nije statična, već dinamična, ali i dalje funkcionalna. Rudinski ističe da odjećom ostvaruje happening, odnosno vizualni događaj.

U tekstu objavljenom u Večernjem listu 19.11.1989., Ana Lendvaj potpisuje tekst pod nazivom 'ZG-moda u najboljem izdanju?' te objašnjava kako su se modni dizajneri prvo predstavljali na godišnjoj reviji, zatim je započeo Tjedan mode, da bi se te godine vratili natrag na koncept obrtničke modne revije u Kristalnoj dvorani hotela Intercontinental.¹⁰⁴ Pritom objašnjava da je dio modnih obrtnika tada ambicioznije krenuo s predstavljanjem na inozemnoj sceni. Osim toga, ta snažna modno-obrtnička scena dobro surađuje s tekstilnom industrijom, ali još uvijek nije pronašla 'zajednički proizvodni modus' s velikim modnim proizvođačima. Lendvaj pozdravlja novi koncept obrtničke modne revije, smatrajući da su dovoljno snažni da se samostalno predstavljaju te im nije potrebna prisutnost modne industrije. Navodi ključne brojke koje opravdavaju status obrtnika u Zagrebu: bila je to 58. revija, u gradu postoji oko 600 kreatora, a predstavilo ih se 30-ak.

5.4. Modni tekst u 90-tima – Večernji list

Tijekom posljednjeg desetljeća prošloga stoljeća, ključne modne tekstove na našem području, u novonastaloj Hrvatskoj, potpisala je Ana Lendvaj.

U tekstu objavljenom u 'Večernjem listu' 4.12.1992. pod nazivom 'Modni blues za kruh', Ana Lendvaj piše o događanju 'Fashion News' održanom u Opatiji. Na tom događaju predstavilo se 20 modnih dizajnera iz Rijeke, Zagreba, Pule, Ljubljane, a jedna od gošći bila je i iz Italije. Lendvaj opisuje kreacije dizajnera te na kraju zaključuje kako je na ovom događaju ostala 'čista' njihova modna mašta i kreativnost. Zaključuje da su se 'starim' imenima s opatijskog 'Fashion Newsa' sada pridružila i neka novija, mlađa.¹⁰⁵

U tekstu objavljenom 26.4.1993. pod nazivom 'Nada očima mode', Ana Lendvaj opisuje gostovanje splitske modne grupe 'Stilisti' u zagrebačkom kazalištu 'Gavella'. Ovo modno gostovanje omogućio je Krešimir Dolenčić, direktor kazališta. Lendvaj opisuje modele slikovito, navodeći da 'antička jednostavnost bijele haljine Zorana Tadinca dobiva svoj futuristički par u crnoj haljini prepunoj, starinski rečeno, crnih izreza', pod nazivom 'Antika i moderna'.¹⁰⁶ Ističe da je jasno kako ova grupa

104 'Večernji list', 19.11.1989., str 19.

105 'Večernji list' 4.12.1992., str. 37.

106 Večernji list, 6.4.1993., str. 14.

kreatora preferira 'art-istraživanje', dok zagrebačka scena to 'već odradila'. Pohvaljuje Split kao grad koji unosi raznolikost i navodi da imaju planove odjenuti 'splitske sportaše i festivalske pjevače'.

U tekstu objavljenom 19.12.1993. pod nazivom 'Sa svijetom ukorak', Ana Lendvaj piše o 25 godina rada bračnog i modnog obrtničkog para Vesne i Drage Muhića. Hvali njihov rad i ističe da je njihova revija događaj sezone jer su 'talent, profinjenost, osobna kultura i kulturološka osjetljivost za sva značenja mode legitimacija autorskog tandema'.¹⁰⁷ Lendvaj naglašava da Muhići nisu samo kreativna snaga, već sudjeluju u oblikovanju hrvatske modne scene, oblikujući njezinu politiku i definiranjem vlastite autorske pozicije. Uz njihovu reviju, predstavljena je i modna art-grupa 'Modagram', koja uključuje kreatore poput Davora Klarića, Nade Došen, Dženise Medvedec, Branke Donassy, Tončija Vladislavića i Alana Hranitelja. Vesna Muhić bila je također članica i pokretačica te grupe.

U tekstu objavljenom 15.9.1995. pod nazivom 'Velesajamski modni ormar', Ana Lendvaj piše o manifestaciji 'Intertekstil '95', koja okuplja brojne domaće modne autore i trgovine. Manifestacija se održava na 7.000 kvadratnih metara s dnevnim revijama koje uključuju 20-ak domaćih dizajnera i 132 izlagača. Lendvaj ističe kolekciju 'Vesna', koja obilježava 40 godina postojanja, a dizajnerica Maja Rosenberg-Kalakdžić oblikuje njezinu modnu iskaznicu.¹⁰⁸ Uz to, spominje i kreacije Grete Gudelj, koja 'kombinira crni i mrkozeleni pliš, brokat i nerc u fragmentima', te nekolicinu članova ULUPUH-a, kao i goste iz Slovenije.

U tekstu objavljenom 6.12.1995. pod nazivom 'Baština u novom ruhu', Ana Lendvaj piše o dvadesetoj godišnjici ULUPUH-ove modne sekcije, obilježenoj revijom u zagrebačkom Muzeju Mimara. Posebno ističe pokroviteljstvo Večernjeg lista i potporu Ankice Tuđman. Tema događanja bila je 'Naslijeđe u suvremenom', a fokus je stavljen na modni art-dizajn, koji je nadahnuće pronalazio u hrvatskoj kulturnoj, umjetničkoj, folklornoj i modnoj povijesti.¹⁰⁹ Kao 'krunu' večeri, Lendvaj spominje izlazak manekenke Anice Martinović u haljini koju potpisuje Branka Donassy.

U tekstu objavljenom 11.11.1996. pod nazivom 'Moda na zrnju nebrige', Ana Lendvaj piše o 12. 'Fashion Newsu' u Rijeci. Kritički ističe da je ovo jedina manifestacija autorskog modnog dizajna u

107 'Večernji list', 19.12.1993., str. 17.

108 'Večernji list', 15.9.1995., str. 47.

109 'Večernji list', 6.12.1995., str. 47.

Hrvatskoj te da pokazuje svoje 'krizno lice'.¹¹⁰ Naime, nastavlja da bi joj trebala određena logistička potpora na državnoj razini ili joj nema spasa. Lendvaj oštro kritizira nebrigu državnih institucija kad je riječ o hrvatskoj modi. 'Ta nećemo valjda biti jedina zemlja na svijetu koja unatoč tome što ima jak i svjetski konkurentan modni dizajn dopušta njegovu krizu...'¹¹¹ Smatra da je manifestaciji potrebna logistička podrška na državnoj razini kako bi preživjela, jer je nebriga državnih institucija prema domaćoj modi zabrinjavajuća. Lendvaj oštro upozorava da Hrvatska ne smije dopustiti da njezin svjetski konkurentan modni dizajn propadne. Unatoč kriznoj situaciji, organizatori iz Studio Art Designa, predvođeni Katjom Restović, trudili su se prikriti poteškoće. Većinom su nastupala domaća imena, a pred žirijem su se našli članovi poput modnog dizajnera Gorana Lelasa, modnog stilista Joea Inferna iz Torina i fotografa Damira Hoyke, kao i žiri sa Studija dizajna Tekstilno-tehnološkog fakulteta u Zagrebu, kojeg su činili prof. Jadranka Bačić i docent Ante Tonči Vladislavić.

U tekstu objavljenom u 'Večernjem listu' 2.2.1996., pod nazivom 'Šest kristalnih svjetova', Ana Lendvaj piše o nagradama 23. Intertekstila Zagrebačkog velesajma. Nagrađeno je šest modnih imena: NIK, Vesna, Pamučna industrija Duga Resa, Velebit, Orljava i Tekstilni kombinat Zagreb. Autorica navodi kako je žirijem predsjedala modna dizajnerica Branka Donassy te potom opisuje svaku kolekciju.¹¹² Navodi dizajnere: NIK dizajnira Jadranka Butorac, 'Vesnu' dizajnira Maja Rosenberg Kalajdžić, za Pamučnu industriju Duga Resa radi kreatorski tim, 'Velebit' iz Karlovca potpisuje dizajnerica Minja Maretić, 'Orljavu' potpisuje dizajnerica Živka Korica, a Tekstilni kombinat Zagreb dizajnerica Sanja Krizmanić. Za prezentaciju izlagača pobrinuli su se modeli UMAH Fashiona.

U tekstu objavljenom 2.5.1996., pod nazivom 'Od folka do minimalizma', Ana Lendvaj piše o hrvatskoj modi na sajmu u Grazu. Navodi kako Međunarodni sajam u Grazu već šestu godinu zaredom ugošćuje hrvatske modne kreatore i proizvođače.¹¹³ Reviju je organizirala zagrebačka agencija UMAH Fashion, a nastupili su Mina Petra i njezine pletilje, Kamensko i dizajner Zdenko Krpan, EMKA iz Pregrade i dizajnerica Renata Kuhar te mnogi drugi. Lendvaj slikovito opisuje kolekcije: 'Kreatorica Renata Kuhar pokazala je kolekciju za predstojeću jesensko-zimsku sezonu, izrađenu u tvidu i buklevu, koja donosi kolorističke ili crno-bijele varijacije chanel-kostima, a u finoj mješavini sivo-drap nijanse visokoelegantnu urbanu grupu ženskih kostima, kompleta i odijela'.

110 'Večernji list, 11.11.1996., str 27.

111 'Večernji list, 11.11.1996., str 27.

112 'Večernji list' 2.2.1996. str. 18.

113 'Večernji list', 2.5.1996., str. 20.

Lendvaj hvali i kolekciju poduzeća Perl iz Varaždina, koju potpisuje kreatorica Dubravka Drk-Mravlinčić, naglašavajući detalje poput zelenih prošiva i intarziranih paspula.

U tekstu objavljenom 21.5.1996., pod nazivom 'Rijeka modnih ideja', Ana Lendvaj piše o 11. Međunarodnom modnom festivalu 'Fashion News'. Elaborira tko je sve dobio nagrade na događaju, pri čemu se ističe dvostruki laureat – nagrade su mu dodijelili međunarodni i domaći žiri s TTF-a – britanski modni dizajner poznat pod imenom Brian of Britain.¹¹⁴ Ističe i 'runner-up' nagrade koje su osvojili Saša Stubičar i Sandro Faber.

U tekstu objavljenom 25.5.1996., pod nazivom 'Ljepota bez silikona', Ana Lendvaj piše o večeri 'Maxi mode', održanoj u zagrebačkom hotelu Sheraton. Organizaciju potpisuje Matea Banoža-Blažević, predsjednica ULUPUH-ove Sekcije za oblikovanje odijevanja, koja je prvi put organizirala modnu reviju za punije dame.¹¹⁵ Lendvaj navodi kako je revija, koju potpisuju modna industrija 'Vesna' te saloni Poker, Maxi Poker, Stil, Moda Nera, Stefani i Elegance iz Zaprešića, pokazala kreativnije linije za puniji stas, umjesto uobičajenih tamnih tonova. Cipele za reviju potpisao je salon Cipela Valek.

U tekstu objavljenom 5.9.1996. pod nazivom 'Modne laste', Ana Lendvaj piše o modnoj konfekciji Emka iz Pregrade, koja je ondje održala modnu reviju. Autorica navodi kako kreatorica Renata Kuhar, koja potpisuje 'La Divinu', novu kolekciju za Emku, radi po principu 'kombi-mode'. To je kolekcija 'čija se odjeća lako kombinira na više načina'.¹¹⁶ Izraz 'kombi-moda' danas je poznat kao 'kapsula kolekcija', a uključuje suknju, hlače, sako i haljinu. Autorica dalje objašnjava kako su suknje iz kolekcije različitih dužina, ovisno o željama klijentica, s ciljem pružanja više opcija. Lendvaj također navodi kako je ovo treća Emkina kolekcija, popraćena katalogom s potpisom fotografa Lupina. Zaključuje da je ovo napredak za domaću modnu scenu, jer se radi o odjeći koja se ne proizvodi masovno, već u naručenim količinama.¹¹⁷

U tekstu objavljenom 18.6.1997. pod nazivom 'U slavu asimetrije i hrvatske arhitekture', Ana Lendvaj piše o modnoj reviji Antonije Vlatković, održanoj u zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt. Lendvaj navodi kako je Vlatković jedna od najboljih hrvatskih modnih dizajnerica, 'čiji je stalno nagrađivani rad na domaćim i inozemnim modnim festivalima okrunjen angažmanom u

114 'Večernji list', 21.5.1996., str. 29.

115 'Večernji list' 25.5.1996., str. 47.

116 'Večernji list', 5.9.1996., str. 16.

117 'Večernji list', 5.9.1996., str. 16.

Italiji'.¹¹⁸ Ova kolekcija dizajnerice inspirirana je arhitekturom ninske crkve sv. Donata, fontanom iz koje je na glavi manekenke uistinu curila voda, i brodovima koji 'sjede' na glavi. Lendvaj dodaje kako je kolekcija posvećena asimetriji, koja je ujedno glavna tema kraja modnih devedesetih, te opisuje haljine kroz tekstil – one su napravljene od svile i svilenog organdija, kombinacija su 'prozirnog i kompaktnog'.¹¹⁹ U podlozi dizajnerica koristi čipku, a nijanse se kreću od crne, sive, metalik do bež boje. Navodi kako modeli 'odišu modernom elegancijom, kojoj se autorica priklanja, čak i kada odstupa od minimalističke tendencije i njezina imperativa odustajanja od detalja'.

U tekstu objavljenom 7.2.1998. pod nazivom 'Modno slavlje', Ana Lendvaj piše o međunarodnom tjednu kože, obuće i odjeće te dodjeli nagrada najboljim autorima, koje su uručene u zagrebačkom hotelu Sheraton. Opisuje neke od kolekcija, pa tako navodi da je prezentacijska kolekcija ženske trikotaže 'Pazinke' iz Pazina, kreatorice Božislave Dražić, koja je osvojila 'Kristalni svijet', odlikovana dojmljivim kompozicijama boja, temeljenim na dubokim tonovima zelene, ljubičaste i smeđe boje.¹²⁰ Autorica opisuje boje i oblike većine nagrađenih kreacija te koristi izraze poput 'crna salonka umjetno šiljatog vrha i srednje visoke, jake potpetice'.

U tekstu objavljenom 17.2.1998. pod naslovom 'Hrvatski modni ormar', Ana Lendvaj piše o sudjelovanju hrvatskih modnih dizajnera na 45. slovenskom sajmu mode u Ljubljani. Na sajmu je sudjelovalo petnaestak hrvatskih konfeksionara te dizajnerica Mina Petra sa svojim pletiljama. Sveukupno se predstavilo 143 izlagača iz devet zemalja, uključujući deset izlagača opreme za modnu industriju. 'Hrvatska je bila zastupljena s 12 tvrtki'.¹²¹

U tekstu objavljenom u 'Večernjem listu' 23.10.1998. pod nazivom 'Budućnost je od jučer', Ana Lendvaj piše o reviji koja je obilježila deset godina mode obitelji Haddad. Autorica opisuje kako se radi o 'visokokvalitetnoj modi s oznakom 'Image Haddad', a kreacije potpisuje Zrinka Haddad'. Naglašava važnost dviju dama – Sanje Gregurić-Mateše, tadašnje supruge hrvatskog političara Zlatka Mateše, i Lynne Montgomery, supruge tadašnjeg američkog ambasadora u Hrvatskoj. Revija 'Budućnost je od jučer' predstavila je kolekciju s 'tkaninama budućnosti', kojima se interpretira stil iz 1920-ih. Lendvaj ističe ključne elemente kao 'ženstvenost i stil', zaključujući da se radi o novoj, nježnoj, ali samosvjesnoj ženstvenosti, gdje minimalizam postaje njen adekvat.¹²²

118 'Večernji list', 18.6.1997., str. 45.

119 'Večernji list', 18.6.1997., str. 45.

120 'Večernji list', 7.2.1998., str. 45.

121 'Večernji list', 17.2.1998., str. 20.

122 'Večernji list', 23.10.1998., str. 20.

U tekstu objavljenom u trobroju 24., 25. i 26.12.1998. pod nazivom 'Fantazija za stvarni svijet', Ana Lendvaj donosi kolažnu temu o svjetskoj modnoj sceni. Piše o reviji Yvesa Saint Laurenta na završnici Svjetskog nogometnog prvenstva, modnoj fikciji koja postaje postmoderna stvarnost te modnoj sceni u Velikoj Britaniji. O stadionskoj reviji YSL-a, Lendvaj otkriva da je svjetska modna kritika zaključila kako je to bio 'modni show stoljeća'. Uključila je čak 300 manekenki, a čitava je priredba koštala 6 milijuna njemačkih maraka.¹²³ Show je prenošen uživo i gledalo ga je više od 1.7 milijardi ljudi diljem svijeta, od Helsinkija do New Delhija. Druga tema donosi priču o modi u Velikoj Britaniji, gdje Lendvaj opisuje kampanju kupovanja britanskih etiketa te načine na koje Otok podupire vlastitu modnu scenu. Na londonskom tjednu mode tada se predstavljalo 47 dizajnera. Autorica naglašava da je u Londonu zavladao 'panika', jer najjače inozemne modne kuće, poput Versacea, Donne Karan, Dolce & Gabbane i Ceruttija, zapošljavaju najbolje britanske modne dizajnere.¹²⁴ O modi s kraja stoljeća Lendvaj ističe da je 'nastupilo doba užurbanih rezimea u svemu, pa tako i u modi, što pak najčešće vodi ispitivanju značenja modnog dizajna kao umjetnosti tijela ovog stoljeća'. Ističe da se ujedno traga za 'postmodernom teorijom mode, za novim simbolima koje valja odčitati unatoč provaliji koja je dosad prijetila da posve razdvoji dizajnersku od masovne mode, tzv. avangardnu modu od one svakodnevne'.¹²⁵ U jednom od potpisa Lendvaj detektira skorašnju budućnost i ulazak u tehnosferu gdje navodi: 'Moda dvostrukih haljina, od kojih je jedno lice paučinasto prozirno, uvod je u modu virtualnog sadržaja'. U zaključku se bavi postmodernom modom, navodeći kako ona nije funkcionalna, već fiktionalna: 'u njoj forma ne slijedi funkciju, nego viziju'. Vivienne Westwood i John Galliano dizajneri su koji dokazuju da je fantastično i te kako nosivo.

U tekstu objavljenom 29.12.1998. pod naslovom 'Stil bez muke', Ana Lendvaj analizira večernji stil i naglašava važnost modnog detalja. Smatra da je za Božić primjeren jednostavniji, suzdržan izgled, dok Nova godina dopušta i najveće modne ludosti.¹²⁶ Naglašava osobni stil i ističe kako je konačno dobio na važnosti. Pozdravlja tolerantnost mode koja omogućuje kombinacije po želji – nije bitno imati raskošnu haljinu, već samo malu crnu. 'Modni je detalj stoga kralj sezone, bit stila!' Ako ipak trebate savjet, navodi Lendvaj, predlaže haljinu od srebrnosive čipke, baršuna, svile ili kvalitetnog metalik materijala. Također daje savjet za muškarce te opisuje kombinaciju boje i kroja – 'oni također mogu postići čuda s dobrom bijelom košuljom i pažljivo odabranom kravatom, uz

123 'Večernji list', 24., 25. i 26.12.1998., str. 52.

124 'Večernji list', 24., 25. i 26.12.1998., str. 53.

125 'Večernji list', 24., 25. i 26.12.1998., str. 53.

126 'Večernji list', 29.12.1998., str. 21.

tarnosivo, crno ili sfumato plavo odijelo, odnosno sako i hlače usklađenih tonova'. Nadalje, naglašava važnost higijene, ističući kako muškarci mogu izgledati dobro i bez modnih dodataka – ako su uredno okupani, obrijani, namirisani i podšišani.¹²⁷

U tekstu objavljenom 8.6.1999., pod nazivom 'Nacrt modne budućnosti', Ana Lendvaj predstavlja presjek revija koje su održane na manifestaciji 7. 'Mittelmoda Premio' u Goriziji. Ističe da je to događanje svjetska meka za mlade modne autore koji dolaze iz čitavog svijeta. Ponosna je na činjenicu da je među najboljima u svijetu, prema tom natjecanju, i naša autorica Lidija Skočibušić, apsolutica studija projektiranja i dizajna na Tekstilno-tehnološkom fakultetu u Zagrebu. Naime, ona je jedna od samo 8 nagrađenih 'među 44 finalista iz 35 zemalja, izabranih među 390 kandidata'.¹²⁸ Lendvaj navodi kako je ovdje riječ o avangardi, no ona se kao 'promišljeno primijenjena likovnost' ogleda u modelima koji, u većini slučajeva, ne zahtijevaju veliku hrabrost da bi ih se odjenulo.

6. Zaključak

U razdoblju od 1960. do 2000. godine, hrvatski mediji koji su objavljivali ključne tekstove o modi — Svijet, Večernji list, Danas, Naša moda i Tina — odigrali su bitnu ulogu u oblikovanju medijske scene u Hrvatskoj. Svojim kontinuiranim razvojem značajno su utjecali na percepciju mode i stil žena u zemlji. Naša moda naglasila je kulturu odijevanja, iako su tekstovi bili bez autora, značajni su za to poslijeratno doba na našim prostorima. Svijet je, kao jedan od najstarijih i najutjecajnijih časopisa na našem području, zapečatio svoj utjecaj predstavljanjem svjetskih globalnih trendova. U šezdesetima, kada su svjetske modne prijestolnice poput Pariza i Londona definirale što je moderno, Svijet je imao ulogu kulturnog mosta, povezujući hrvatsku publiku s međunarodnom scenom. U svojim ranim izdanjima, Svijet je promovirao eleganciju i klasične modne ideale, ali se s vremenom prilagodio promjenama u društvu, donoseći novije, hrabrije stilove i osvježavajući modnu ponudu na stranicama svojih magazina. Magda Weltrusky potpisivala je kritičke i edukativne tekstove o modi, kulturi odijevanja i sceni kao cjelini. Sedamdesete su donijele jačanje feminizma i promjene u

127 'Večernji list', 29.12.1998., str. 21.

128 'Večernji list' 8.6.1999., str. 21.

društvenim normama, a mediji su kroz svoje članke poticali žene na samopouzdanje u modnom izrazu, ukazujući na snagu individualnog stila. U toj dekadi vodeći je bio Tina, magazin koji se zapravo mijenjao s čitateljicama, jer je obrađivao teme vezane uz adolescentice koje su iz sezone u sezonu sazrijevale. Kroz osamdesete je ojačao Danas, politički magazin s konkretnim i aktualnim kritičkim tekstovima Đurđe Milanović. Prateći svjetske modne trendove i rastući interes za domaću modnu scenu, reflektirao je promjene u društvenoj klimi Hrvatske. Danas je bio specifičan po svojoj društveno angažiranoj orijentaciji, često promišljajući modu kroz prizmu šire kulturne dinamike. Kao glasnik modernosti, Danas je izgradio publiku koja je tražila više od pukog praćenja trendova; željela je razumjeti kontekst i utjecaj mode na društvene promjene. Kroz kritičke tekstove i analize, ovaj je časopis poticao čitateljice da preispituju svoje stavove prema modi. Večernji list, kao jedan od najvažnijih dnevnih listova, igrao je ulogu u oblikovanju javnog mnijenja kroz svoje modne dodatke i priloge. Iako primarno informativan, Večernji list je kroz svoje rubrike posvećene modi, posebice tekstovima Ane Lendvaj, nudio čitateljicama svakodnevne inspiracije i uvide u rad domaćih dizajnera, ali i brojnih autora iz cijelog svijeta. Tijekom godina, Večernji list je uspio zadržati relevantnost, prilagođavajući se promjenama u medijskom krajoliku i uvijek ostajući u koraku s globalnim modnim tokovima. U svojoj evoluciji, ovi mediji su prošli kroz brojne promjene, ali su ostali trajno povezani sa svojom publikom, oblikujući stavove, stil i percepciju mode. Utjecaj koji su imali nije bio samo estetske prirode, već i edukativan, pomažući ženama da razumiju modu ne samo kao vizualni izričaj, već i kao silu koja reflektira promjene u društvu. Informacije s modnih scena iz drugih gradova, reportaže o dizajnerima, natjecanjima, ali i praćenje naših dizajnera koji gostuju izvan granica države, educirali su i oblikovali stav čitatelja o važnosti naše mode. Kroz te tekstove, moda je u Hrvatskoj postala više od pukog praćenja trendova — postala je sredstvo samoizražavanja i kulturne identifikacije, čime su ovi mediji i autori trajno oblikovali hrvatsku modnu scenu.

7. Literatura i izvori

McLuhan, Marshall (2008.), Razumijevanje medija, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga

Paić, Žarko (2008) Vizualne komunikacije: uvod, Zagreb: Centar za vizualne studije

Boehm, Gottfried (2005.), 'S one strane jezika? Bilješke o logici slika', Zagreb, Europski glasnik

Mihaljević, Josip (2015.), Liberalizacija i razvoj medija u komunističkoj Hrvatskoj 1960-ih i na početku 1970-ih, Zagreb, Hrvatski institut za povijest

Barthes, Roland (1990.), The Fashion System, California, University of California Press Berkeley and Los Angeles

de Saussure, Ferdinand (1959.), Course in General Linguistics, New York, The Philosophical library, INC.

Vene, Lea, Čuljak, Ivana (2016.) 'Žena u borbi / Žena u modi: Odjevne prakse u poslijeratnom periodu socijalističke Jugoslavije na primjeru časopisa Žena u borbi i Naša Moda', Zagreb, cimo – centar za istraživanje mode i odijevanja

Senjković, Reana (2008.) Izgubljeno u prijenosu: pop iskustvo soc kulture, Zagreb, Biblioteka Nova etnografija

Simončić, Katarina Nina (2021.), 'Začetnica modne kritike u Hrvatskoj – Magda Weltrusky, Zbornik Dana Cvita Fiskovića IX. Žene u/o umjetnosti', Zagreb, Tekstilno-tehnološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Wikipedia Večernji list, https://hr.wikipedia.org/wiki/Ve%C4%8Dernji_list
pristupljeno 10.7.2024.

Wikipedia Danas [https://sh.wikipedia.org/wiki/Danas_\(Zagreb\)](https://sh.wikipedia.org/wiki/Danas_(Zagreb))
pristupljeno 10.7.2024.

Jutarnji list, 'Magazin Svijet - Vanity Fair Kraljevine Jugoslavije'
<https://www.jutarnji.hr/naslovnica/magazin-svijet-vanity-fair-kraljevine-jugoslavije-3382187>
Wikipedia Svijet, <https://en.wikipedia.org/wiki/Svijet>

pristupljeno 10.7.2024.
Jutarnji list, 'Magazin Svijet - Vanity Fair Kraljevine Jugoslavije'
<https://www.jutarnji.hr/naslovnica/magazin-svijet-vanity-fair-kraljevine-jugoslavije-3382187>
pristupljeno 14.7.2024.

'ULUPUH-ova modna povijest — umjetnost odijevanja, autorica Ana Lendvaj',
<https://ulupuh.hr/ulupuh-ova-modna-povijest-umjetnost-odijevanja/>
pristupljeno 10.7.2024.

ULUPUH, Ana Lendaj <http://arhiva.ulupuh.hr/hr/stranice/clanova.asp?idsekcije=15&idclana=1157>
pristupljeno 10.7.2024.

Tekstilno-tehnološki fakultet 'In Memoriam dr. sc. Djurdja Bartlett (Milanović)',
<https://www.ttf.unizg.hr/novosti/in-memoriam-dr-sc-djurdja-bartlett-milanovic/773>
pristupljeno 10.7.2024.

Glasilo Novinar, HND, https://www.hnd.hr/glasilo/novinar2015_1012.pdf
pristupljeno 10.7.2024.

'Naša moda' broj 1. i broj 5. godina 1964., broj 1. 1965. , broj 1. 1966.

'Večernji list' brojevi 15.3.1961., 24.1.1962. , 22.3.1962., 3. 12. 1963. 27.1.1966., 30.10., 1967.
29.4.1969., 17.10. 1969., trobroj 20., 21. 12. 1969,
27.10.1971. , 27.10.1971., 7. i 8.8.1971., 27.10.1975., 29. i 30. 10. 1977.
19. i 20. 5. 1986. , 12. i 13.2.1983., 19.11.1989. ,
4.12.1992., 6.4.1993., 19.12.1993 , 15.9.1995. 6.12.1995., 11.11.1996., 5.9.1996. , 2.2.1996. ,
2.5.1996., 21.5.1996., 25.5.1996., 18.6.1997., 7.2.1998., 17.2.1998., 23.10.1998., 24.,25. i
26.12.1998., , 29.12.1998. i 8.6.1999.

'Svijet' broj 11 studeni 1960., broj 6, lipanj 1963., broj 15, 1.11.1963, broj 2., 15.1.1964. 1. broj,
siječanj 1966., broj 13., 1.7.1967. broj 14., 15.7.1967. broj 21. 1.11. 1967. , broj 22., 15.11.1967.
3.3.1976., 15.9.1976., , 29.9.1976., 13.10.1976., 5.11.1976.
3.1.1986 , 14.2.1986. , 20.6.1986, 5.12.1986., 22.9.1989., 17.11.1989.

'Tina', 21.7.1971., 18.8.1971., 5.12.1973. , 26.11.1974., 28.1.1976., 7.4.1976., 20.10.1976.,

'Danas' 9.4.1984, 16.4.1984., 15.5.1984., 5.6.1984. 25.9.1984., 6.11.1984., 30.4.1985., 18.6.1985.,
29.10.1985.